

KAR TANIMININ MUHASEBE KURAMINDAKİ GELİŞİMİ VE GÜNÜMÜZDE FİNANSAL RAPORLARDAKİ SUNUMUNUN KARŞILAŞTIRMALI OLARAK İNCELENMESİ*

Prof. Dr. Nalan AKDOĞAN**

Öğr. Gör. Dr. Banu SULTANOĞLU***

Araştırma Makalesi / *Research Article*

Muhasebe Bilim
Dünyası Dergisi
Özel Sayı 2018; 20, ös641- ös677

ÖS
641

ÖZ

Kar, bir firmanın performansının değerlendirilmesi, kredibilitesinin saptanması, verimliliğinin ölçülmesi ve kar dağıtım politikasının kararlaştırılması, vergilendirme, hisse senedi fiyatlarının belirlenmesi gibi yanıtı aranan birçok konunun değerlendirilmesinde önemli bir göstergedir. Bu çalışmada, sermaye ve sermayenin korunması kavramları ve değerlendirme ilkeleri çerçevesinde kar ve unsurlarının muhasebe teorisindeki farklı yaklaşımlarına göre kapsamlı literatür tanımları yapıldıktan sonra, 2018 yılında yürürlüğe giren yeni Kavramsal Çerçeve'deki konuya ilişkin yeni düzenlemeler ortaya konulmuştur. Ayrıca, günümüzde kar ve ögelerin gelir tablosunda ne şekilde ve hangi düzeyde raporlandığına ilişkin evrensel bir uygulamanın olup olmadığını belirlemek amacıyla, İngiltere, Fransa, Almanya, Amerika, Avustralya, Çin ve Türkiye'ye ait gelir tabloları ve dipnotları incelenmiş, elde edilen bulgular açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kar, Faaliyet Karı, Sermayenin Korunması, Gelir, Gider

JEL Sınıflandırması: M41, M48

* Makale gönderim tarihi: 20.06.2018; kabul tarihi: 26.07.2018.

Bu çalışma, 13-15 Eylül 2018 tarihlerinde MODAV tarafından Nevşehir'de düzenlenen 15. Uluslararası Muhasebe Konferansı'nda bildiri olarak sunulmuş ve alınan eleştiriler dikkate alınarak yeniden hazırlanmıştır.

** Başkent Üniversitesi, Ticari Bilimler Fakültesi, nakdogan@baskent.edu.tr, orcid.org/0000-0001-8168-6152.

*** Bilkent Üniversitesi, İşletme Fakültesi, sbanu@bilkent.edu.tr, orcid.org/0000-0003-0114-1553.

Atıf: Akdoğan, N. ve Sultanoğlu, B. (2018). Kar tanımının muhasebe kuramındaki gelişimi ve günümüzde finansal raporlardaki sunumunun karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20 (Özel Sayı), ös641- ös677

THE DEVELOPMENT OF PROFIT DEFINITION WITHIN THE THEORY OF ACCOUNTING AND INVESTIGATION OF ITS PRESENTATION IN THE CURRENT FINANCIAL REPORTS AS A COMPARATIVE STUDY

ABSTRACT

Profit is a primary source of information when evaluating an entity's business performance, assessing its creditworthiness and efficiency and also determining the profit distribution policy, taxation and stock prices. In this study, after the extensive definitions of profit and its elements are made within the framework of "valuation principles" and "capital and capital maintenance" in accounting theory, the new regulations that have been put into force in the new Conceptual Framework published in 2018 are explained. Also, to determine whether there is a universal application in terms of the presentation of profit and its elements, the income statements and the relevant footnotes of England, France, Germany, America, Australia, China and Turkey are examined and the findings are explained.

Keywords: Profit, Operating Profit, Capital Maintenance, Revenue, Expense

JEL Classification: M41, M48

1. GİRİŞ

Kar, bir işletmenin faaliyet performansının değerlendirilmesi, kredibilitesinin saptanması, verimliliğinin (kaynakların etkin kullanımı) ölçülmesi, vergilendirme, hisse senedi fiyatının belirlenmesi ve kar dağıtım politikasının kararlaştırılmasında çok önemli bir kavramdır. Hendriksen (1970), işletmelerin mali dönem sonunda açıkladıkları karın, ilgili dönemdeki performanslarını gösterdiğini, gelecekteki nakit akışlarının tahmininde kullanılarak değerlerinin tespit edildiğini ve işletme yönetimlerinin karar verme sürecinde dikkate aldığı en önemli verilerden biri olduğunu savunmuştur. Evans (2003), hesaplanan karı muhasebenin ayırt edici bir özelliği olarak kabul etmiş ve bu yüzden 1930'lardan beri muhasebenin hem teorik hem de uygulama boyutundaki en temel konulardan biri olduğunu savunmuştur. Bu nedenle, muhasebe sürecinin sonuçlarından birisi olan kar, finansal tablolarla ilgilenen her kişi için temel finansal göstergelerden biri olarak kabul edilir.

Kar, işletmelerin dönem içinde ortaya çıkan kazançlarının ne kadarlık kısmının dağıtılabildiğini ortaya koyan bir kavramdır. Gelir, gider, kazanç ve kayıp, karın belirlenmesinde dikkate alınan öğelerdir. Kar ve öğeleri, belirli bir dönemde ortaya çıkan dönemsel kavramlardır. Ortaklar için kar payı, yatırımcılar için hisse senedinin piyasadaki performansı ve diğer bütün finansal tablo kullanıcıları için kendi amaçları doğrultusunda önemli bir gösterge olarak büyük anlam ifade ettiğinden kar ve öğelerine ilişkin bilgilerin doğru bir biçimde saptanıp, finansal tablolarda tam, ihtiyaca uygun, güvenilir ve karşılaştırılabilir olarak raporlanması gerekir.

İlk olarak 1776 yılında Adam Smith'in yaptığı ekonomik tanım ile açıklanmaya çalışılan kar kavramına ilişkin literatürde uzun yıllar farklı yorumlarla farklı tanımlar yapılmıştır. Kara

ilişkin yapılan ilk resmi tanım, Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü (AICPA) tarafından 1973 yılında, muhasebe ilke ve standartlarının düzenlenmesi ve finansal tabloların amacının geliştirilmesi kapsamında oluşturulan iki çalışma grubunun faaliyetleri neticesinde kurulan Finansal Muhasebe Standartları Kurulu'nun (FASB) yayınladığı FASB No:3 İşletmelerin Finansal Tabloların Unsurları (1980) ve FASB No:6 Finansal Tabloların Unsurları (1985) Standartlarında yapılmıştır. Standart'ta, kar "bir işletmenin belirli bir dönemde mal teslimi veya üretimi, hizmet sunumu veya işletmenin sürekli, ana iş konusu ile ilgili işlemler sonucunda, varlıklarında meydana gelen artışlar veya yükümlülüklerinde meydana gelen azalışlardır (veya her ikisinin bir arada gerçekleşmesidir)" olarak tanımlanmıştır. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere, kar, özsermayede meydana gelen artıştır ve bu artış işletmenin mal teslimi, hizmet sunumu gibi ana faaliyet konusu ile ilgili işlemlerinden kaynaklanmaktadır. Bunun dışında ortaya çıkan diğer artı değer, faaliyet dışı kazançlar olarak kabul görmüştür. Aslında, AICPA'nin yapmış olduğu bu tanım, faaliyet karını ön plana çıkaran bir tanım niteliğinde olmuştur. Daha sonra, 1973 yılında uluslararası muhasebe standartlarını oluşturmak ve bunların kullanımını teşvik etmek amacıyla Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (IASC) kurulmuş ve 1989 yılında da muhasebe standartlarına rehberlik edecek olan ilk Kavramsal Çerçeve yürürlüğe girmiştir. 1989 yılında yürürlüğe giren ilk Çerçeve'de yapılan karın ögelerinin tanımı, 2018 yılında yayınlanan ve 2020'de yürürlüğe girecek olan son Kavramsal Çerçeve'de tekrar ele alınarak yapılmıştır.

Muhasebe teorisine göre kar ve kar ögelerinin tanımı ve raporlanması, hem değerlendirme ilkeleri hem de sermayenin korunması kavramı ile yakından ilgilidir. Çünkü, işletmelerin hem uyguladığı değerlendirme yöntemlerine göre ortaya çıkan kar farklı olmakta, hem de sermayenin korunması kavramında, bir yaklaşıma göre kar olarak kabul gören kazançlar, diğer bir yaklaşımda kar olarak kabul görmeyeceğinden finansal raporlamada da farklılık gösterecektir.

Bu çalışmada, sermaye ve sermayenin korunması kavramları ve değerlendirme ilkeleri çerçevesinde kar ve ögelerinin muhasebe teorisindeki farklı yaklaşımlarına göre kapsamlı literatür tanımları yapıldıktan sonra, 2018 yılında yürürlüğe giren yeni Kavramsal Çerçeve'deki tanımlar ortaya konulmuştur. Ayrıca, günümüzde kar ve ögelerinin gelir tablosunda ne şekilde ve hangi düzeyde raporlandığına ilişkin evrensel bir uygulamanın olup olmadığını belirlemek amacıyla çeşitli ülkelerin finansal tabloları incelenerek, elde edilen bulgular ülke bazında özetlenmiş ve Türkiye ile karşılaştırması yapılmıştır.

2. MUHASEBE TEORİSİNDE KAR VE KARIN ÖGELERİNİN TANIMI VE TANIMA İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR

Kar, en basit anlamıyla, yatırılan miktardan kalan artı değerdir. Literatürde kar, muhasebeciler ve ekonomistler açısından tanımlanmıştır. Muhasebecilere göre kar (muhasebe karı), bir dönemde gerçekleşen işlemlerin tarihi maliyeti ile gerçekleşme değeri arasındaki olumlu farktır. Bu tanımın üç önemli özelliği vardır: 1) mal satışı veya hizmet sunumunun gerçekleşmesi sonucu ortaya çıkan gelirlerden giderlerin düşülmesi gerekmektedir 2) kar bir işletmenin bir dönemdeki finansal performans göstergisi olmalıdır 3) kar hesaplamasında gelirin tahakkuku, tarihsel maliyet ve dönemsellik ilkelerine bağlı kalınmalıdır. Muhasebe karının

önemli savunucuları arasında Kohler (1963); Littleton (1952); Ijiri (1971) ve Mautz (1963) yer almıştır.

Ekonomistlere göre karın tanımı (ekonomik kar), ilk olarak Adam Smith tarafından 1776 yılında yayınlanan “Ulusların Servetinin Doğası ve Nedenleri Hakkında Bir Araştırma” adlı eserinde “servetteki artış” olarak yapılmıştır. Karın tanımını sermayeye zarar vermeden tüketilebilecek miktar olarak tanımlayan ilk kişi olan Smith karı, serveti (ekonomik kaynakların stoku) daha büyük yapan bir ekonomik kaynak akışı olarak nitelendirmiştir.

Fisher, (1906) “Sermaye ve Kar” adlı çalışmasında, karın doğru tanımlanabilmesi için sermayeden farkının açıklanması gerektiğine dikkat çekmiş ve belli bir dönem sonundaki serveti sermaye, bu servet korunduğu takdirde işletmeye arta kalan tutarı da kar olarak tanımlamıştır. Lindhall (1933/1969) ise, bu yapılan tanımlardan farklı bir şekilde, işletmenin duran varlıklarının değerinde artış oluştuğunda karın ortaya çıktığını savunmuştur.

Hicks (1946) kendinden öncekiler tarafından yapılan tanımlardan faydalanarak, “Değer ve Kapital” adlı eserinde yaptığı “bir kişinin geliri, bir hafta boyunca tüketebileceği ve hafta sonunda hala hafta başında olduğu kadar hali vaktinin yerinde olabileceği maksimum miktardır” tanımı ile Smith’in kar tanımını birey açısından ele almıştır. Hicks’in bu bir haftalık kişisel gelir kavramı, Alexander (1962) tarafından bir şirketin bir yıllık gelir kavramına dönüştürülerek “şirketin özsermaye sahiplerine dağıtabileceği ve yıl sonunda yıl başındaki kadar iyi bir durumda kalabileceği tutar” olarak yapılmıştır. Bu tanımlarıyla Hicks ve Alexander, muhasebe literatüründe yaygın bir şekilde referans olarak gösterilmiştir. Onların yaptığı bu tanımların dayanağı, sermayenin korunması kavramı olmuştur.

Philips (1963) ise karın tanımını aşağıdaki beş farklı şekilde yapmıştır:

1. Kişisel Kar: Kişilerin bir dönem içinde yapmış olduğu kazanç ve tüketimlerinin farkıdır ve her kişinin kişisel karı birbirinden farklıdır.

2. Ekonomik Bugünkü Değer Karı: Gelecekte sağlanacak kazançların indirgenmiş bugünkü değeridir.

3. Büyüme Karı: Varlıkların piyasa değerlerinde meydana gelen değişikliklerle ölçülen ekonomik gücün artmasıdır.

4. Tahakkuk Esasına Göre Kar: Gelirlerin ve giderlerin tahakkuk ettiğinde kaydedildiği varsayımıyla ortaya çıkan net farktır.

5. Nakit Esasına Göre Kar: İşlemlere ilişkin nakit giriş ve çıkışları sonucu ortaya çıkan net farktır.

Philips’e göre, yukarıda sözü edilen tanımlardan yukarıdan aşağıya doğru inildikçe ölçüm derecesinin nesneliliği artarken, kavramsal uyum açısından bir azalma beklenir. Bu nedenle, geliri ölçmek için en sağlıklı olan piyasa değerlerinin alındığı ve kavramsal uyumun da nakit ve tahakkuk esasına göre daha yüksek olduğu üçüncü tanım olarak bilinen “büyüme karı”nın

muhasebecilerin kullanabileceği en doğru amaçlı kar kavramı olduğunu önermiştir.

Hendriksen (1970), gelecekteki hizmetleri sağlayabilecek servetin stoğunu sermaye, sabit bir sermayenin sağlanması için gerekli olan servet veya hizmetlerin akışını da kar olarak tanımlayarak sermaye ve kar arasında önemli bir ilişki olduğunu savunmuştur. Akdoğan ve Aydın (1987), karı en geniş anlamı ile “bir dönem içinde yapılan işlemler, diğer olaylar ve koşullardan işletme sahipliği ile ilgili olmayan kaynaklardan dolayı bir işletmenin özsermayesinde (net aktiflerindeki) meydana gelen artışlar” olarak tanımlamıştır.

Karın belirlenmesi işlemlerinin bir parçası olarak kabul edilen karın ögeleri, belirli bir dönemde ortaya çıkan gelir, gider, kazanç (faaliyet dışı gelirler) ve kayıplardır (faaliyet dışı giderler). Gelir ve kazançlar, karın olumlu, gider ve kayıplar (zararlar) karın olumsuz ögeleridir.

Karın ögeleri olarak bilinen bu kavramlardan gelir kavramı, ilk defa 1940 yılında Patton ve Littleton tarafından “işletmenin müşterilerinden aldığı yeni varlıkların miktarıyla ölçülen ürettiği ürün” olarak tanımlanmıştır. Amerikan Muhasebe Birliği Komitesi tarafından 1948’de “bir işletmenin bir dönemde mal teslimi veya üretimi, hizmet sunumu veya işletmenin sürekli, ana iş konusu ile ilgili işlemler sonucunda, varlıklarında meydana gelen artışlar ve/veya yükümlülüklerinde meydana gelen azalışlar” çok yaygın bir tanım olmuştur. Staubus’a (1956) göre, “işletme tarafından üretilen mal ve hizmetlerin müşterilere ulaştırılması amacıyla işletmeden çıkışıdır”. 1962 yılında Sprouse ve Moonitz de varlık girişini benimseyen bir şekilde gelirin tanımını “bir işletmenin bir dönemde mal üretimi veya mal ve hizmet teslimi sonucunda net varlıklarında meydana gelen artışlar” olarak yapmıştır. Ancak, her iki tanım da, hem işletmenin sadece ana iş konusuyla ilgili işlemler sonucunda ortaya çıkan özsermayedeki artışı gelir olarak nitelendirmesinden dolayı yan faaliyetleri veya arazi olarak yapılan işlemler sonucunda ortaya çıkan artışları gözardı etmesi, hem de işletmede varlık girişi veya yükümlülük azalmasını sadece gelir kaynaklı olarak kabul etmesi nedeniyle literatürde dar kapsamlı olarak nitelendirilmiştir. Daha sonra, 1953 yılında Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü’nün yayınladığı Muhasebe Terimleri Bülteni’nde, “muhasebeleştirme kurallarına göre dönem içinde alacaklı olarak kaydedilmesi gereken ve dönemin sonunda muhasebe defterlerinin kapatılması üzerine geçmiş yıllar karı hesabına aktarılarak kapatılan ve bu anlamda özkaynakları arttırıcı bir değerdir” olarak tanımlanmıştır. 1957 yılından itibaren literatürde varlık çıkışını benimseyen görüş savunulmaya başlanmış ve ilk tanım Amerikan Muhasebe Birliği Komitesi tarafından “belirli bir süre boyunca bir işletme tarafından müşterilerine aktarılan ürün ya da hizmetlerin toplamının parasal ifadesidir” olarak yapılmıştır. Aynı görüşte olan Bedford’ın (1965) tanımı, “gelir, müşteriye yapılan mal veya hizmet çıkışıdır” olarak literatürde yer almıştır. Benzer şekilde Sprouse ve Moonitz (1962) de sadece varlık girişini savunan önceki tanımını genişleterek “söz konusu dönemde firmanın ürünlerinin (malların veya hizmetlerin) değişim değerinin bir ölçümüdür” olarak yeni bir tanım yapmıştır. Sonuç olarak, 1940’ta yapılan “işletmenin ürünü” tanımı ile varlık çıkışını gerektiren gelirin doğuşu görüşünün birleştirilmesi gerektiği yaklaşım literatürde yaygın olarak kabul görmüştür. Bu kapsamda, Hendriksen (1970), işletmenin ürün tanıminin varlık çıkışından daha üstün, onun da varlık girişinden daha anlamlı olduğunu savunmuştur.

Dönem karının oluşumundaki önemli unsurlardan bir diğeri ise giderlerdir. Gider, en basit tanımıyla yararı tükenmiş maliyet olup, karı olumsuz yönde etkiler. Patton ve Littleton

(1940) gideri, “tüketilen maliyetler, yaratılan hasılatın düşülecek olan miktarlar” şeklinde tanımlanmıştır. 1957 yılında Amerikan Muhasebe Birliği Komitesi tarafından gider kavramı, “belirli bir dönemde bir işletme tarafından piyasaya sunulmak üzere yaratılan mal veya hizmetlerin tüketilmiş maliyetleri” olarak tanımlanmıştır. Sprouse ve Moonitz’e göre gider, “gelirlerin yaratılması için ekonomik hizmetlerin kullanımı sonucu net varlıklardaki azalmadır”. Bu tanımdan anlaşılacağı üzere gider tanımı, net aktiflerdeki azalma yoluyla yapılmıştır. Hendriksen (1970) ise gideri, “gelir elde etme sürecinde mal ve hizmetlerin kullanılması veya tüketilmesi” olarak tanımlanmıştır. Hendriksen’e (1970) göre, hasılatın ortaya çıkmasına gerçekten olumlu bir katkıda bulunan indirimler gider olurken, katkıda bulunmayanlar kayıp olarak kabul edilir.

ÖS
646

FASB’nin 1976 yılında başlattığı Kavramsal Çerçeve Projesi’nin temel taşlarından olan ve önce FASB No:3 “İşletmelerin Finansal Tabloların Unsurları” (1980) olarak yayımlandıktan sonra onun yerini alan FASB No:6 “Finansal Tabloların Unsurları” (1985) bölümünde gelir ve gider unsurları sırasıyla, “gelir, bir işletmenin mal satışı, hizmet sunumu veya devam eden asıl faaliyetleri sonucu varlıklardaki artışlar veya yükümlülüklerdeki azalışlar (veya her ikisinin bir arada gerçekleşmesidir)” ve “gider, bir işletmenin mal üretimi veya satışı, hizmet sunumu veya devam eden asıl faaliyetleri sonucu varlıkların azalması veya varlıkların bu süreçte tükenmesi veya yükümlülüklerin artması (veya her ikisinin bir arada gerçekleşmesidir)” olarak tanımlanmıştır.

Muhasebe teorisinde, kar ve ögelere ilişkin tanımlar yapılırken iki farklı yaklaşım ortaya çıkar. Birine göre, kar yatırımdan arta kalan değer olarak kabul edildiği için, bir hesap dönemi sonunda, net aktiflerdeki bir artış/azalış, diğerine göre, bir hesap dönemi içinde elde edilen hasılat ile giderler arasındaki farktır. Birinci grubun kaynağı finansal durum tablosu olurken, diğerinininki kar veya zarar tablosudur. Muhasebe teorisinde, karın hesaplanması ve kar ve karın ögelere raporlanması açısından farklılıklara yol açan bu iki yaklaşım *Gelir Yaklaşımı*¹ ve *Bilanço*² Yaklaşımı olarak bilinmektedir.

2.1. Gelir (Eşleştirme) Yaklaşımı

Gelir yaklaşımı, gelir ve giderlerin tanımlarına, niteliklerine ve değerlemesine dayanmakta, varlık ve borçlardaki değişiklikleri esas olarak gelir ve giderlerin sonucu olarak kabul etmektedir. Bu nedenle, bu görüşü savunanlar, karın ölçülmesindeki amacın işletmenin performansının ölçümü olduğunu, yani işletmenin sahip olduklarından çok, işletmenin yaptığı faaliyetlerinin önemli olduğuna dikkat çekmiştir (Akdoğan ve Aydın 1987). Yine bu yaklaşıma göre kar, dönemsellik (eşleştirme) ilkesini temel alarak, bir dönemde gerçekleşen gelirler ile giderlerin eşleştirilmesi sonucu ortaya çıkan farktır. Dolayısıyla, bu yaklaşımda net kar, eşleştirme ilkesi gereği, giderler gelirlerle bağlantı kurulabileceği zaman gerçekleşeceği için, gelirlerle giderlerin eşleştirilmesi sonucu ortaya çıkan artı değerdir.

¹ Bu yaklaşım, gelir, gelir tablosu, hasılat ve gider, hasılat ve giderlerin eşleştirilmesi, sonuç hesapları yaklaşımı gibi terimlerle de anılmaktadır.

² Bu yaklaşım, özsermaye, aktif ve yükümlülük veya sermayenin korunması gibi terimlerle de anılmaktadır.

Gelir yaklaşımında, karın tespitinde işletmenin gelecekte beklenen tahmini nakit girişleri değil, bir dönemde gerçekleşen faaliyetleri dikkate alınır. Bu görüşün taraftarları için işletmenin finansal durumundaki artış veya azalıştan çok, işletme karının saptanması asıl önemli hedef olduğundan, işletmenin kar sağlama faaliyetleri ile elde edilen gelir ve giderlerin, varlık ve yükümlüklerden daha açıklayıcı olduğu kabul edilir.

İşletmelerin gelir tablosunda raporladığı dönemsel karın ölçülmesi “gerçekleşme ve eşleştirme” süreci olarak tanımlanır. Gerçekleşme, dönem karının ana ögesi olan hasılatın miktarının belirlenebilir olması, sabit bir fiyatı garanti eden piyasanın var olması veya satış işleminin olması ve malın teslim edilmiş veya hizmetlerin yerine getirilmiş olması durumunda muhasebe tarafından kayıtlara alınmasıdır. Eşleştirme, neden-sonuç ilişkisi olan bütün gelir ve giderlerin tahakkuk ettikleri aynı dönemde muhasebeleştirilmesidir (Akdoğan ve Aydın 1987).

Gelir Yaklaşımı’nda, gerçekleşen karın ana ögesi olan ve karı olumlu yönde etkileyen gelir, “mal ve hizmet satışı sonucu alıcılara yükletilen mükellefiyetlerle, temel faaliyetlerle ilgili, mal ve hizmet dışındaki varlıkların satışından veya bunların değiştirilmesinden elde edilen kazançlarla, hisse senedi ve tahvillerden sağlanan faiz ve kar payları ile öz sermayede görülen artışlardır”. Faaliyet dışı işlemlerden kaynaklanan artışlar ayrıştırıldığında ise, “ana faaliyet konusu ile ilgili mal ve hizmet dışında kalan varlıkların satışından veya bunların değiştirilmesinden elde edilen kazançlar ve faiz ve kar payları gibi unsurlar karşılığında alınan değerler ile düzeltme ve ilaveler dışındaki öz sermayede görülen artışlar” olarak tanımlanır (Belkai 1981).

**ÖS
647**

Karın belirlenmesi sürecindeki ilk aşama gelirin doğuşu olurken ikinci aşama giderlerinin saptanması ve ölçülmesi işlemidir. Muhasebede eşleştirme (dönemsellik) ilkesi çerçevesinde, gider, hasılatın yaratılmasında varlıkların tüketilmesi olarak tanımlanabilir. Bu yaklaşımda kayıpların da dahil edildiği geniş kapsamlı gider tanımı, “belirli bir dönemde hasılatın düşülen yararı tükenmiş tüm maliyetlerdir”. Kayıpların dahil edilmeden ve genel kabul gören dar tanımı ise, “işletmenin faaliyetini ve varlığını sürdürebilmesi ve bir gelir elde etmesi için, belli bir dönemde kullandığı girdilerin yararı tükenmiş maliyetlerinin hasılatın düşülen kısmıdır” (Akdoğan ve Aydın 1987). Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere, bu yaklaşımda, işletmenin belirli bir dönemde gelir elde etmek amacı ile gerçekleştirdiği giderlerini eşleştirmesi gerekmektedir.

Yine bu yaklaşıma göre, belirli bir dönemde bir işletmenin ana faaliyet konusu dışında yapılan işlemler ve olaylardan dolayı kullanılan veya tüketilen varlıkların hasılatın düşülen, yararı tükenmiş maliyetler sonucunda meydana gelen azalışlar kayıp (zarar), hasılatların ilgili maliyetlerden fazla olması durumunda meydana gelen artışlar ise, kazançtır. Kayıp aynı zamanda, tahakkuk etmiş maliyetlerin işletmenin hasılat yaratan faaliyetlerine kar getirmeden tükenmesidir (Paton ve Littleton 1940; AAA 1957).

2.2. Bilanço (Özsermaye) Yaklaşımı

FASB’nin 1976 yılında başlattığı Kavramsal Çerçeve Projesi ve beraberindeki yeni standartların yayınlaması sonucu, varlık ve borç unsurlarının ön plana çıkarılması ve böylece bunların raporlandığı bilançonun gelir tablosu ile önem sırasının değişmesi, o zamana kadar

hakim olan gelir yaklaşımına karşıt bilanço yaklaşımının doğuşuna neden olmuştur (Belkauri 1981).

Bilanço yaklaşımı, karı esas olarak varlık ve borçlardaki değişim olarak kabul etmektedir. Bu nedenle, işletmenin faaliyetlerinin amacı, işletmenin sahip olduklarını belli bir dönem itibarıyla arttırmış olmaktır, yani karın ölçülmesi performanstan ziyade sahip olunanlarla ilgilidir (Akdoğan ve Aydın 1987). Bu kapsamda, Hendriksen'e göre (1970), bilanço yaklaşımının dezavantajı, karın tanımının dönem içinde işletmenin gerçekleştirdiği faaliyetler cinsinden yapılmamasıdır.

Karın saptanmasında sermayenin korunması yaklaşımı, bilanço yaklaşımı ile eş değerdir. Bilanço yaklaşımında net kar veya zarar, özsermayedeki (net aktif) artış veya azalış olarak tanımlanır. Çünkü, bir hasılatın kaydı, aktiflerde bir artış veya borçlarda bir azalış, giderin kaydı ise, aktiflerde bir azalış veya borçlarda bir artış anlamına gelir ve bu yüzden net kar veya zarar, yalnız net aktifteki değişimlere bağlı olarak hesaplanır. Ancak, burada dikkate edilmesi gereken bir husus, net aktiflerde meydana gelen bütün artış veya azalışın kar veya zarar olarak kabul edilmemesi gerektiğidir. Örneğin, işletmenin ortakları tarafından yatırılan veya çekilen değerler veya geçmiş yıllar kar veya zararında yapılan düzeltmeler özsermayeyi arttırıcı veya azaltıcı unsurlar olmasına rağmen kar veya zararın hesabında dikkate alınmaz.

Bu görüşün taraftarları için finansal durum tablosundaki her bir aktif, işletmenin bir ekonomik varlığının, her bir borç da, işletmenin bir ekonomik kaynağının finansal temsilidir ve bunlardaki artış veya azalışın ne olduğu asıl hedef noktasıdır. Bu nedenle kar, ekonomik varlıklar ve varlıkların gelecekte diğer kişilere transfer yükümlülüklerinin belirli özelliklerinin ölçümlerindeki değişiklikleri temsil eder (Akdoğan ve Aydın 1987). Yani kar, varlık ve kaynaklardaki artış ve azalışların ölçülmesinin bir fonksiyonudur. Bu yaklaşımdaki amaç, özsermayenin devamlılığını korumak olduğundan, kar, işletmeden çekilen ve konan değerler hariç olmak üzere, belirli bir dönemde, işletmenin dönem sonu özsermayesi ile dönem başı özsermayesi arasındaki (net aktif) olumlu fark olarak tanımlanmıştır (Akdoğan ve Aydın 1987). Dolayısıyla, bu yaklaşımda, sermayenin korunması kavramı, dönem karının belirlenmesindeki hareket noktasıdır ve bilançodaki varlık ve kaynaklardaki değişimi ifade eder.

Karın ana öğelerinden biri olan gelir, varlıklardaki artışlar ve borçlardaki azalışlardır. Bu yaklaşımda gelir, "işletmeden çekilen ve konan değerler hariç olmak üzere, belirli bir dönemde varlıklarda meydana gelen artışlar veya yükümlülüklerde sağlanan azalışlardır veya her ikisinin bir arada gerçekleşmesidir". Bu tanıma göre, özsermayeyi arttıran her olay hasılat olarak kabul edilir. Ancak, işletmenin özsermayesinde meydana gelen bu artışlar, işletmenin asıl faaliyetleri ve/veya faaliyet dışı olarak yapılan işlemleri sonucu ortaya çıkabilir. Bu durumda hasılatı, işletmenin asıl faaliyet konusu olan mal satışı veya hizmet sunumu sonucu ortaya çıkan değerler, bunun dışında kalanları ise faaliyet dışı kazançlar olarak tanımlamak gerekir.

Karı olumsuz yönde etkileyen öğelerden birisi olan giderler, belirli bir dönemde ekonomik kaynak ve hizmetlerin kullanımı sonucu varlıklarda meydana gelen azalış ve borçlardaki artıştır. Bilanço yaklaşımında gider kavramı, belirli bir dönemde aktiflerdeki azalışlar ve borçlardaki artışlar olarak tanımlanır. O halde gider, "işletmeden çekilen ve konan değerler hariç olmak

üzere, belirli bir dönemde varlıklarda meydana gelen azalışlar veya yükümlülüklerde meydana gelen artışlardır”. Özsermayeyi azaltan unsurlardan olduğu için kayıplar (faaliyet dışı) bu tanıma dahil edilmiştir. Faaliyet dışı işlemlerden ortaya çıkan azalışlar çıkartılarak daha dar kapsamlı olarak yapılan tanım ise, “bir işletmenin belirli bir dönemde mal teslimi veya üretim, hizmet kullanımı veya sürekli ana iş konusuyla ilgili diğer işlemler sonucunda işletmenin varlıklarında meydana gelen azalışlar veya borçlarında meydana gelen artışlardır” (Belkai 1981).

İşletmenin ana faaliyet konusu dışındaki işlemlerinden kaynaklanan karın diğer öğeleri kazanç ve kayıplardır (zarar). Bu yaklaşıma göre, kayıplar, belirli bir dönemde bir işletmenin özsermayesinde, giderler ve işletmeden çekilen değerler hariç, ana faaliyet konusu dışında yapılan işlemler ve olaylar sonucunda net aktiflerde meydana gelen azalışlardır. Kazançlar ise, kayıpların tam tersi olup, hasılat haricindeki net aktif artışlarını ifade eder.

ÖS
649

3. KARIN SAPTANMASINDA SERMAYENİN KORUNMASI KAVRAMI

Dönem karının doğru olarak belirlenmesinde sermayenin korunması kavramı büyük önem arz eder. Sermayenin korunması, bir işletmenin kümülatif karı (net zararlar dahil) işletme sahiplerine dağıtılan kümülatif kar paylarına eşit veya bu kar paylarından fazla ise, sermayenin bir bütün olarak korunduğu anlamına gelmektedir (Akdoğan ve Aydın 1987). Bu kavram, yatırılan sermayenin geri alınması ile yatırılan sermayeden elde edilen geliri ayıran çok önemli bir noktadır. Bu noktanın üzeri kar, altı ise zarar olarak nitelendirilir. Örneğin, dönem başı sermayesi 100 TL olan bir işletmenin dönem sonu sermayesi, sermayedeki değişiklikler hariç, 103 TL oldu ise, kar 3TL’dir. Dolayısıyla, sermayenin korunması kavramı, sermaye kavramı ile kar kavramı arasında bir bağlantı kurmakta ve hangi karın ölçüleceğini belirlemektedir. Bu kavrama göre, sermayenin devamlılığı için gereken varlık girişlerinin üzerindeki varlık artışları kar olarak kabul edilmekte ve dolayısıyla sermayenin getirisi olarak düşünülebilmektedir (Uyar 2015).

Sermayenin korunması kavramı dikkate alındığında net kar veya zarar, konulan sermaye miktarında, ne fiyat düzeyindeki değişikliklerden ne de sermaye arttırımından dolayı hiç değişiklik olmadığı ve ortaklara hiç bir dağıtımın yapılmadığı varsayıldığında, özsermayedeki artış (azalış) tır. Yani, sermayeyi veya serveti etkilemeden tüketilebilecek bir kaynak akışıdır ve bunun sonucu olarak beliren dağıtılmamış olan servet, karı temsil eder (Hicks 1946). Hendriksen (1970), bu yaklaşıma göre karı, ödenen temettü ve sermaye arttırmaları dikkate alınarak hesaplanan dönem sonu ve dönem başındaki net aktif değerleri arasındaki fark olarak tanımlamıştır. Hendriksen, sermayeyi üç anlamda değerlendirmiştir: 1) parasal anlamda; mevcut para birimi 2) fiziksel anlamda; mal ve hizmetler üretme kapasitesi 3) gelecekteki beklentiler anlamında; gelecekteki pay sahiplerine olan nakit akışları. Muhasebe teorisinde, sermayenin korunması kavramı üç ayrı açıdan ele alınmaktadır:

- i. Sermayenin Nominal olarak Korunması,
- ii. Sermayenin Satın Alma Gücü olarak Korunması,
- iii. Sermayenin Üretim Gücü olarak Korunması,

3.1. Sermayenin Nominal Olarak Korunması (Finansal Sermayenin Devamlılığı - Geleneksel Yaklaşım)

Sermayenin nominal olarak korunması yaklaşımına göre kar, sermayeye ilişkin düzeltmeler yapıldıktan sonra, nominal olarak ifade edilen dönem sonu özsermaye ile dönem başı özsermaye arasındaki direkt olumlu farktır (Akdoğan ve Aydın 1987). Diğer bir deyişle, işletmenin finansal durum tablosunda dönem net karını da içeren toplam özkaynak tutarından dönem başı özkaynak tutarı (özsermaye) çıkarıldığında arta kalan tutar ile kar veya zarar tablosundaki tutar aynı olduğunda, dönem başındaki sermaye korunmuş ve işletmeye net karı anlamına gelen ek katkı sağlanmış olmaktadır. Dolayısıyla, kar, dönem sonundaki finansal sermayedeki artıştır ancak fiyat değişiklikleri kar sayılmaz. Çoğu işletme finansal tablolarını hazırlarken sermayeyi nominal tutarı (finansal anlamı) ile ifade etmektedir (K. Ç., 4. 57). Sermayenin nominal olarak korunması kavramına göre karın saptanmasında değerlendirme ilkeleri de dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla, bu yaklaşımı savunanlar, tarihi maliyet yöntemini veya cari maliyet yöntemini benimseyenler olmak üzere iki grupta toplanabilir. Buna göre, örneğin, değerlemede cari maliyet yönteminden yenileme maliyetinin esas alınması durumunda, sermayenin nominal olarak korunması yaklaşımında özsermayede oluşan tüm artışlar (elde bulundurma kazançları dahil) kar unsuru olarak kabul edilerek, kar veya zarar tablosunda yer alırken, sermayenin üretim gücünün korunması yaklaşımında elde bulundurma kazançları kar unsuru olarak değil, bir sermaye düzeltmesi olarak özkaynak grubunun bir parçası olarak kabul edilir.

ÖS
650

Bu yaklaşımın, finansal tablo kullanıcıları tarafından kolay anlaşılması ve uygulanması gibi üstün tarafları olsa da, farklı zamanlarda gerçekleşen olaylar için paranın satın alma gücünde oluşan değişiklikleri dikkate almaması ve aynı zamanda şirketin üretim gücünü korumak için kardan herhangi bir indirim yapılmamış olması, karın doğru tespitinde önemli eksikleri ifade eder (Akdoğan ve Aydın 1987).

3.2. Sermayenin Satın Alma Gücü Olarak Korunması

Sermayenin satın alma gücüne göre ifade edilen dönem karı, işletmenin dönem başındaki öz sermayesinin satın alma gücünü aynen korumak koşulu ile, dönemde dağıtabileceği kar miktarıdır. Diğer bir ifadeyle, aynı satın alma gücü ile belirlenen dönem başı ve dönem sonu özsermaye arasındaki olumlu farktır.

Bu yaklaşımına göre karın doğru hesaplanması için, finansal tablolardaki tüm kalemler, yıl sonu satın alma gücü cinsinden ifade edilmiş olmalıdır. Bu düzenleme yapılırken, parasal olan finansal durum tablosu kalemleri için bir ayarlama gerekmez çünkü onlar cari satın alma gücünü yansıtmaktadır. Parasal olmayanlar ise, finansal durum tablosunun tarihi itibarıyla paranın satın alma gücü cinsinden ifade edilir.

Yüksek enflasyon ortamında, finansal raporlamada sermayenin satın alma gücü korunması kavramından hareket edilerek, parasal olmayan kalemler alternatif bir yöntem olarak genel fiyat endeksine göre düzeltilmekte ve finansal tablo bilgileri paranın satın alma gücüne göre ifade edilmektedir.

3.3. Sermayenin Üretim Gücü Olarak Korunması (Fiziki Sermayenin Devamlılığı Modern Yaklaşım)

Bu yaklaşımda, işletmenin üretim gücünü temsil eden sermaye, fiziki bir olgu olarak kabul edildiğinden, net aktif tutarından daha büyük anlam ifade eder. Kar, işletmenin mevcut aktiflerinin üretim gücünü aynen korumak koşulu ile, dönemde elde edilen dağıtılabılır kazançtır. Döneme ilişkin kar, dönem başı ve dönem sonu varlıkların üretim gücü arasında gerçekleşen olumlu farktır. Dolayısıyla, işletmenin sahip olduğu varlıklarının katkı değeri korunmazsa, kardan söz edilemez. Edwards ve Bell (1961)'in "işletme karı (business profit)" adını verdiği kar kavramı, fiziksel sermayenin korunması anlayışından etkilenmiştir. Bu anlayışa göre kar, nominal sermaye kavramına göre hesaplanandan farklı olup, sadece cari faaliyet karı kar unsuru olmakta, ilgili varlıkların yenileme fiyatlarındaki değişikliklerin (elde bulundurma kazançları) ise özkaynaklarda "değer artış farkı" olarak kayda alınması savunulmaktadır. Çünkü, varlıklar ancak işletmenin üretim gücünü tahrip etmeden hesaplanarak karlara eşit bir tutarda ortaklara dağıtılabılır (Akdoğan 2004). Sermayenin üretim gücü olarak korunması kapsamında kar, önceleri sadece maddi varlıkların işletmenin üretken varlıkları olarak kabul görmesi nedeniyle "maddi varlıkların üretim gücü olarak korunması" yaklaşımı ile hesaplanmıştır. Daha sonra, işletmenin üretim gücünü, sahip olduğu bütün varlıkları olduğu görüşünden yola çıkılarak uygulanmaya başlanan "tüm varlıkların üretim gücü olarak korunması" kavramına göre kar hesaplamasında, varlıkların satın alma gücünde ortaya çıkan değişikliklerin nasıl ölçüleceğinin sorun yaratması sonucunda, Richardson Komitesi tarafından savunulan "parasal olmayan varlıklar ile parasal dönen varlıkların üretim gücü olarak korunması" yaklaşımı kabul görmüştür. Bu yaklaşıma göre, işletmenin üretim gücünün korunmasında, parasal olmayan varlıklar yanında, parasal dönen varlıkların da üretim gücünü koruyacak karşılıkların kardan ayrılması gerekmektedir. Gynther (1970) tarafından "parasal olmayan varlıklarla, parasal varlıklar ve parasal kısa vadeli borçlar arasındaki farkın üretim gücü olarak korunması" önerilen yaklaşımın amacı, işletmenin üretim gücü olanaklarının, parasal olmayan varlıklar ile, parasal duran varlıklar ve işletme sermayesi toplamından oluştuğu çünkü net işletme sermayesinde doğan enflasyon kazançlarının da dikkate alınması gerektiğidir. Buna göre, parasal olmayan varlıkların ve parasal duran varlıkların korunması için, gerekli karşılık miktarının kardan düşülmesi önerilirken, parasal dönen varlıklarda oluşacak kayıpların parasal kısa vadeli yükümlülüklerden dolayı sağlanacak kazançlarla karşılaştırılması ve kalanın karla ilişkilendirilmesi gerekmektedir. 1975 yılında, Sandilands³ yayınladığı raporunda İngiltere'de firmaya katkı değerini öneren ve sadece parasal olmayan varlıkların firmaya katkı değerinin üretim gücü olarak korunması gerektiğini savunmuştur. 1976'da Morpet Raporu'nda⁴ ise, Sandiland'a ilave olarak üretim gücünün korunmasında net parasal işletme sermayesinin de dikkate alınması gerektiği öne sürülmüştür. Daha sonraki gelişmelerde Hyde Raporu (1977)⁵ ile de anılan SSAP 16'da (1980) ⁶ yer alan "parasal olmayan varlıklar ile net parasal işletme sermayesini, öz kaynaklarla finanse edilen

³ Inflation Accounting, Report of Inflation Accounting Committee (Chairman F.E.P. Sandilands)

⁴ Current Cost Accounting, Exposure Draft No.18 (ED 18), Accounting Standards Steering Committee, London

⁵ Inflation Accounting, An Interim Recommendation by the Accounting Standards Committee, The Accounting Standards Committee

⁶ Current Cost Accounting, Statement of Standard Accounting Practice No. 16 (SSAP 16), The Institute of Chartered Accountants in England and Wales, London

kısının üretim gücü olarak korunması” yaklaşımı kabul görmüş ve SSAP no: 16 olarak İngiliz muhasebe standartları arasında yayınlanmıştır. Söz konusu standartta, işletmenin faaliyet karı, işletmenin cari maliyetleri üzerinden ifade edilen net faaliyet varlıklarının üretim gücünün korunması hedeflenmiştir. Net işletme sermayesinin dikkate alınmasındaki neden, işletme tarafından kullanılan ve finanse edilen mal ve hizmet girdilerinin fiyatlarında oluşacak artışı karşılayabilecek net işletme sermayesinin elde bulundurulması gerekliliğidir. Bu yaklaşımıyla standart, parasal olmayan kalemlerin sadece üretim gücünü ifade ettiğini savunan Sandilands’a da bir eleştiri niteliğinde olmuştur.

4. KARIN SAPTANMASINDA DEĞERLEME İLKELERİ

ÖS
652

Karın doğru olarak saptanmasında sermayenin korunması kavramının yanında değerlendirme ilkeleri de büyük önem taşır. Çünkü, değerlendirme ilkeleri ve buna ilişkin ölçüler, hem finansal durum tablosundaki varlık ve yükümlülük değerlerini hem de kar veya zarar tablosundaki kar tutarlarını farklılaştıracağı için işletmenin finansal görünümünü ve faaliyet sonuçlarını etkiler. Muhasebe kuramında, karın belirlenmesinde aşağıdaki değerlendirme yöntemleri yer alır (Akdoğan 1980; Akdoğan ve Aydın 1987):

1. Tarihi Maliyet Yöntemi
2. Cari Maliyet Yöntemi
 - a. Yenileme Maliyeti Yöntemi
 - b. Net Gerçekleşebilir Değer Yöntemi
 - c. Net Bugünkü Değer Yöntemi
 - d. Firmaya Katkı Değeri Yöntemi
 - e. Gerçeğe Uygun Değer Yöntemi

4. 1. Tarihi Maliyet Yöntemi

Tarihi maliyet esasında tüm işlemler, gerçekleşme tarihindeki değerleri, yani maliyet değerleri ile kayıtlara geçirilmektedir. Tarihi maliyet yönteminde kar, gerçekleşmiş hasılat ile satın alma fiyatları üzerinden değerlendirilen varlıkların tükenmiş, harcanmış tutarları arasındaki farktır. Bu yöntemde, varlıklar, elde edildikleri tarihte katlanılan toplam maliyetlerle ifade edilir ve bundan sonra piyasa değerleri ne olursa olsun varlıklardaki değer artışları veya azalışları dikkate alınmamaktadır (Ellul ve diğerleri 2014). Muhasebe teorisi, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve muhasebe standartları incelendiğinde, finansal raporlamada kullanılan temel değerlendirme esası tarihi maliyettir. Bunun nedeni, finansal tabloların güvenilir bilgiler içermesi kaygısıdır (Tokay ve Deran 2008). Bu yöntem, hem uygulaması kolay ve basit hem

de kesin ve kanıtlanabilir gerçekleşmiş işlemlere dayanan objektif bir değerlendirme yapılmasına imkan tanınması bakımından diğer değerlendirme yöntemlerine göre bir üstünlüğe sahiptir ancak geleneksel tarihi maliyetlere göre düzenlenmiş finansal tablolar ekonomideki genel ve özel fiyat düzeyindeki değişimlerini dikkate almadığı için özellikle enflasyon dönemlerinde gerçeği yansıtmayacak ve bu yüzden finansal bilgi kullanıcıları için ihtiyaca uygun bilgi sunumu gerçekleşmemiş olacaktır. Örneğin, satış fiyatlarının yükselmesi karın olduğundan yüksek gösterilmesine neden olduğundan, işletmenin gerçek olmayan kar dağıtımları yapmalarına sebep olmaktadır. Bunun nedeni, bu yöntemin yalnızca nominal sermayeyi korumayı hedef alması ve bundan dolayı da kullanılan sermayenin cari değerini koruyamamasıdır (Akdoğan 1980). Dolayısıyla, finansal tablo kullanıcılarının geleceğe yönelik vereceği kararlar için, bu yöntemle açıklanan kar tutarları tam olarak yararlı olamamakta ve yetersiz kalmaktadır. Tarihi maliyet yöntemine göre, kar veya zarar tablosunda raporlanacak olan karın hesaplanması aşağıda bir örnekle açıklanmıştır:

Örnek: ABC İşletmesi'nin 2016 yılının başındaki sermayesi 100.000 TL'dir. 2016 yılı içinde işletme peşin olarak 20 TL/adet olan maldan 100 adet almıştır. Daha sonra malların 80 adedini tanesi 22 TL'den peşin olarak satmıştır. Satış tarihinde 20,5 TL yenileme maliyeti olan malın yıl sonundaki bu değeri 21 TL/adet, satış fiyatı ise 23 TL/adettir. İşletmenin tarihi maliyet yöntemini uygulaması neticesinde yıl sonundaki gelir tablosu ve finansal durum tablosu aşağıdaki gibidir (konunun anlaşılabilirliği açısından sadece stok hareketleri dikkate alınmış, faaliyet giderleri ve diğer gelir/gider unsurları örnekte sıfır olarak kabul edilmiştir):

Kar veya Zarar Tablosu

31.12.2016

Hasılat (80 x 22 TL)	1.760 TL
Satışların Maliyeti (80 x 20 TL)	1.600 TL
Brüt Satış Karı	160 TL
Faaliyet Giderleri	0 TL
Faaliyet Karı*	160 TL

* Finansman gelir/giderleri sıfır kabul edildiğinden faaliyet karı dönem net karı olarak kabul edilmektedir.

Finansal Durum Tablosu

31.12.2016

Nakit ve Benzeri D.	99.760	Sermaye	100.000
Stoklar	400	Dönem Net Karı	160
	100.160		100.160

Yukarıdaki örnekte görüldüğü üzere, tarihi maliyet yöntemi uygulandığında hem satılan malın maliyeti hem de stokta kalan tutar malın satın alma fiyatı dikkate alınarak hesaplanmış, yenileme maliyeti dikkate alınmamıştır.

4.2. Cari Maliyet Yöntemi

Fiyatların yükseldiği ve piyasa koşullarının değiştiği durumlara uyumlu finansal raporlamayı engellemesi nedeniyle tarihi maliyet yöntemine yapılan yoğun eleştiriler sonucunda uygulamaya alternatif bir yöntem olan cari maliyet yöntemi getirilmiştir. Aktif ve pasif kalemlerinin cari satın alma fiyatı ile değerlendirildiği bu yöntem, yenileme maliyeti, net gerçekleşebilir değer, net bugünkü değer, firmaya katkı değeri ve gerçeğe uygun değer gibi değerlendirme yöntemlerini kapsar.

4.2.1. Yenileme Maliyeti

Cari maliyet yöntemlerinden yaygın kullanım alanı bulan yenileme maliyetinde, varlıklar değerlendirirken, aynı varlığın veya bu varlıkla eşdeğer olan bir varlığın alınması için katılan maliyet esas alınır (Pamukçu 2011). Bu yöntemde göre muhasebeleştirilmenin amacı, işletmenin faaliyetleri için kullanmakta olduğu varlıkların fiziki durumlarının veya faaliyet kapasitelerinin sürdürülmesidir. Yenileme maliyeti ile değerlendirme yönteminde kar, genellikle gerçekleşmiş hasılat ile kullanılan varlıkların yenileme maliyetlerindeki artışlarla, düzeltilmiş girdi maliyetlerinin gidere dönüşmüş kısımları arasındaki farktır (Akdoğan 2004).

1961 yılında, Edwards ve Bell'in "*İşletme Karının Teorisi ve Ölçümü*" adlı çalışmalarını yayınlanmalarıyla birlikte yenileme maliyet yöntemi ortaya çıkmıştır. Edwards ve Bell'in bakış açısına göre, muhasebenin hesap verme sorumluluğu kavramına sıkı sıkıya bağlı kalındığında, gelecekteki nakit akışlarının tahmininden ziyade, cari fiyatlar bazında işlemlerin ve dönemsel olayların objektif olarak kaydedilmesi gerekir.

Muhasebe teorisinde yenileme maliyeti yöntemi ile karın ölçümüne yeni bir bakış açısı getiren ve literatüre Edwards ve Bell yaklaşımı olarak geçen bu uygulamada, işletme karı, cari faaliyet karı ve elde bulundurma kazançlarından oluşmaktadır.

Cari faaliyet karı, belirli bir dönem içinde çıktı değerinin bu satışlarla ilgili girdilerin yenileme maliyetinden fazla olan kısmıdır. Elde bulundurma kazancı, varlıkların yenileme maliyetinin tarihi maliyetlerinden fazla olan kısmıdır ve gerçekleşen ve gerçekleşmeyen elde bulundurma kazançları olmak üzere ikiye ayrılır.

Gerçekleşen elde bulundurma kazancı, satılan varlıkların yenileme maliyeti fiyatındaki değişimler olup, gerçekleşmeyen elde bulundurma kazancı, raporlama döneminde eldeki varlıkların yenileme maliyetindeki değişimdir. Böylece, kar rakamının raporlandığı gelir tablosunda elde bulundurma kazanç ve kayıpları, cari faaliyet karından ayrı bir kalemden gösterilmekte ve bu sayede finansal bilgi kullanıcıları, işletmenin hem ana faaliyetlerinin hem de satın alma politikasının performansı hakkında bilgi edinmiş olmaktadır. Yenileme maliyetine göre kar hesaplaması aşağıdaki gibi olacaktır:

$$\text{Dönem Karı}_{\text{yenileme}} = \text{Cari Faaliyet Karı} + \text{Gerçekleşen Elde Bulundurma Kazançları} + \text{Gerçekleşmeyen Elde Bulundurma Kazançları}$$

Elde bulundurma kazanç ve kayıplarının karın bir unsuru olarak sonuç hesaplarında gösterilip gösterilmeyeceği kullanılan değerlendirme yöntemine göre farklılık gösterdiği dikkate alındığında, yenileme maliyetinde kar olarak kabul edilen gerçekleşmeyen elde bulundurma kazançları, tarihi maliyet yönteminde, satış veya kullanım yoluyla gerçekleşeceğinden, karın bir unsuru olarak sonuç hesaplarına alınmaz. Dolayısıyla, tarihi maliyet yöntemine göre kar, aşağıda gösterildiği gibi cari faaliyet karı ve gerçekleşen elde bulundurma kazançlarından oluşur:

$$\text{Dönem Karı}_{\text{tarihi}} = \text{Cari Faaliyet Karı} + \text{Gerçekleşen Elde Bulundurma Kazançları}$$

Tarihi maliyet yönteminde verilen daha önceki örneğe yenileme maliyeti uygulandığında kar 180 TL olarak hesaplanmaktadır. Değerleme yöntemlerine göre farklılık gösteren kar hesaplamasına ilişkin karşılaştırmalı kar veya zarar tablosu aşağıda sunulmuştur:

ÖS
655

Kar veya Zarar Tablosu	Yenileme Maliyeti	Tarihi Maliyet
	TL	
Hasılat (80 x 22 TL)	1.760	1.760
Satışların Maliyeti (80 x 20,5 TL) (80 x 20 TL)	1.640	1.600
Brüt Satış Karı	120	160
Faaliyet Giderleri	0	0
Faaliyet Karı	120	160
Elde Bulundurma Kazançları:		
- Gerçekleşen (80 x (20,5 – 20))	40	0
- Gerçekleşmeyen (20 x (21 – 20))	20	
Dönem Net Karı	180	160

Her iki yöntemde de hasılat aynı olmakta, giderler ise tarihi maliyet yönteminde, tarihi maliyet, yenileme maliyetinde ise cari değerinden ifade edildiğinden bir fark (F1 =gerçekleşen elde bulundurma kazancı) ortaya çıkmaktadır. Buna göre, daha önce de açıklandığı üzere tarihi maliyet yöntemindeki kar, cari faaliyet karı ve gerçekleşen elde bulundurma kazancından oluştuğundan Edwards ve Bell ilişkisi aşağıdaki formülle açıklamaya çalışmıştır:

$$\text{Tarihi Maliyet Yöntemine Göre Kar} = \text{Yenileme Maliyeti Yöntemine Göre Cari Faaliyet Karı} + \text{Gerçekleşen Elde Bulundurma Kazancı (F}_1\text{)}$$

Kar Tanımının Muhasebe Kuramındaki Gelişimi Ve Günümüzde Finansal Raporlardaki Sunumunun
Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi

Yukarıdaki formül örneğimize uygulandığında iki değerlendirme yöntemi arasındaki kar mutabakatı aşağıdaki şekilde ifade edilir:

Yenileme Maliyeti Yöntemine Göre Cari Faaliyet Karı	: 120 TL
Gerçekleşen Elde Bulundurma Kazancı	: 40 TL
Tarihi Maliyet Yöntemine Göre Cari Faaliyet Karı	: 160 TL

Yenileme maliyeti yöntemine göre kar, tarihi maliyet yöntemine göre hesaplanan kar cinsinden formüllendiğinde, tarihi maliyet yöntemine göre kar ile gerçekleşmeyen elde bulundurma kazancından (F2) oluştuğundan:

Ös
656

$$\text{Yenileme Maliyeti Yöntemine Göre Kar} = \text{Tarihi Maliyet Yöntemine Göre Kar} + \text{Gerçekleşmeyen Elde Bulundurma Kazancı (F}_2\text{)}$$

Yukarıdaki formül örneğimize uygulandığında iki değerlendirme yöntemi arasındaki kar mutabakatı aşağıdaki şekilde ifade edilir:

Tarihi Maliyet Yöntemine Göre Cari Faaliyet Karı	: 160 TL
Gerçekleşmeyen Elde Bulundurma Kazancı	: 20 TL
Yenileme Maliyeti Yöntemine Göre Kar	: 180 TL

İşletmenin kullandığı değerlendirme yöntemine göre farklı kar tutarlarının oluşumuna neden olan elde bulundurma kazanç ve kayıplarının finansal tablolardaki gösterimi, sermayenin korunması kapsamında değerlendirildiğinde de farklılık göstermektedir. Sermayenin nominal olarak korunması kavramını benimseyen yaklaşımda, hem gerçekleşen hem de gerçekleşmeyen elde bulundurma kazançları karın bir unsuru olarak kar veya zarar tablosunda gösterilir. Diğer taraftan, sermayenin üretim gücünün korunması yaklaşımını savunan Edwards ve Bell, yenileme maliyetine göre hesaplanan karın içinde yer alan cari faaliyet karı ve elde bulundurma kazançlarının ayrı ayrı gösterilmesini, buna göre, cari faaliyet karı mal ya da hizmet satışı gibi ticari faaliyetlerden elde edilen kar olurken, elde tutma kazancının işletmenin dönem sonunda sahip olduğu varlıklarının bu yöntemle değerlendirilmesi sonucu değerlerinin artmasından sağlanan kar olduğu için, elde tutma kazançları ya da kayıplarının, sermaye düzeltmesi olduğunu savunmuştur. Bu nedenle, elde bulundurma kazanç ve kayıplarının kar unsuru olarak değil, bir sermaye düzeltmesi olarak özkaynak unsuru şeklinde dikkate alınması gerektiğini ortaya koymuşlardır. Yukarıdaki örneğimiz için uygulanan yenileme maliyeti sonucu kar tutarının sermayenin korunması kapsamında finansal tablolardaki gösterimi aşağıdaki şekilde olacaktır.

Finansal Durum Tablosu
(Sermayenin Nominal Korunması Kavramına Göre)

31.12.2016

Nakit ve Benzeri D.	99.760	Sermaye	100.000
Stoklar	420	Dönem Net Karı	180
		- Gerçekleşen	160 TL
		- Gerçekleşmeyen	20 TL
	100.180		100.180

ÖS
657

Finansal Durum Tablosu
(Sermayenin Üretim Gücünün Korunması Kavramına Göre)

31.12.2016

Nakit ve Benzeri D.	99.760	Sermaye	100.000
Stoklar	420	Yen. Değ. D. Artış F.	60
		Dönem Net Karı	120
	100.180		100.180

Yenileme maliyetinin cari faaliyet karının saptanmasına olanak veren ve elde bulundurma kazançları ile faaliyet kazançlarının ayrı gösterilmesine imkan sağlayan en iyi yöntem olmasının yanında aktif değerlerin satılıncaya ve daha sonra yenisi alınıncaya kadar değerine ilişkin varsayımlarda bulunmak ve bundan elde edilmesi beklenen karı hesaplamak ve dış raporlamada kullanmak yöntemin sakıncaları olarak belirlenmiştir (Rosenfield 1975).

4.2.2. Net Gerçekleşebilir Değer Yöntemi

Net gerçekleşebilir değer yönteminde, fırsat maliyetleri ile değerlendirilen varlıklar, işletmenin normal faaliyet koşullarında, bir varlığın elden çıkarılması halinde ele geçecek olan nakit ve nakit benzerlerinin tutarıdır. Diğer bir deyişle, varlıkların satılması durumunda sağlanacak gelirlerden, buna ilişkin giderlerin çıkartılması sonucu ortaya çıkan net tutardır. Bu yöntemin savunucuları, Chambers (1965) ve Sterling (1967) olmuştur. Muhasebe teorisinde bu yöntemi savunarak damgasını vuran Chambers'a göre, bir varlığın ideal ölçüsü cari nakit (cari net satış fiyatı) eşiti veya varlığın satılması ile elde dilecek nakit miktarıdır. Kar ise, bu yolla değerlendirilen varlıkların ve işletmenin faaliyetleri sonucu net aktiflerinde oluşan artışın toplamıdır. Burada sözü edilen satış fiyatı, tasfiye halindeki bir işletme için değil, normal faaliyet koşullarında iken varlıkların satışından elde edilecek net tutardır.

Kar Tanımının Muhasebe Kuramındaki Gelişimi Ve Günümüzde Finansal Raporlardaki Sunumunun
Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi

Yukarıdaki örneğimiz bu yöntem kullanarak uygulandığında aşağıdaki sonuçlar elde edilecektir:

Kar veya Zarar Tablosu

31.12.2016

GELİRLER:	2.220 TL
Hasılat (80 x 22 TL)	1.760 TL
Stoklar (20 x 23 TL)	460 TL
MALİYETLER:	2.060 TL
Satışların Maliyeti (80 x 20,5 TL)	1.640 TL
Stoklar (20 x 21 TL)	420 TL
Faaliyet Karı	160 TL
Elde Bulundurma Kazançları:	
- Gerçekleşen (80 x (20,5 – 20))	40 TL
- Gerçekleşmeyen (20 x (21 – 20))	20 TL
Dönem Net Karı	220 TL

**ÖS
658**

Finansal Durum Tablosu

(Sermayenin Nominal Korunması Kavramına Göre)

31.12.2016

Nakit ve Benzeri D.	99.760	Sermaye	100.000
Stoklar	460	Dönem Net Karı	220
		- Gerçekleşen 160 TL*	
		- Gerçekleşmeyen 60 TL**	
	100.220		100.220

* Brüt Satış Karı + Gerçekleşen Elde Bulundurma Kazancı = (1.760 – 1.640) + 40 TL

** Dönem sonu stoklarının değer farkları + Gerçekleşmeyen Elde Bulundurma Kazancı = (460 – 420 TL) + 20 TL

Finansal Durum Tablosu

(Sermayenin Üretim Gücünün Korunması Kavramına Göre)

31.12.2016

Nakit ve Benzeri D.	99.760	Sermaye	100.000
Stoklar	460	Yen. Değ. D. Artış F.	60
		Dönem Net Karı	160
	100.220		100.220

ÖS
659

Bu örnekte de görüldüğü gibi varlıklar, finansal durum tablosunda satış fiyatları ile raporlanmıştır. Stokların satış fiyatı ile maliyeti arasındaki fark da kar olarak dikkate alınmıştır. Ancak, sermayenin üretim gücüne göre korunması kavramına göre bu tutar yukarıda görüldüğü üzere özkaynağın bir parçası olarak raporlanmıştır.

Bu yöntem, işletme yöneticilerinin gerçekten tasfiyeyi ve aktifleri satmayı planladıkları zaman yatırımcılar için faydalı olabilmekte, aksi takdirde faaliyetlerin normal seyrinde devam ettiği durumlarda yanıltıcı bilgi sunabilmektedir. Örneğin, işletmenin satmayı planlamadığı ve halen kullanmakta olduğu, piyasada bir benzeri olmadığı için piyasa fiyatının olmadığı bir varlığının bu yöntemle göre değerinin sıfır gösterilmesi gerekmektedir. Ayrıca, işletmenin kısa vadedeki pozisyonunu dikkate almakta ve faaliyetleri sonucu ortaya çıkan kar, kısa bir dönemi temsil etmiş olmaktadır. Bu yöntemin diğer bir önemli sakıncası, her kalem satış fiyatı üzerinden değerlendirildiğinden, faaliyet karının satış işleminden önce belirleniyor olmasıdır. Dolayısıyla, faaliyet karının çok az bir kısmı satış faaliyeti ile ilgilidir (Akdoğan 1980).

4.2.3. Net Bugünkü (Net Şimdiki) Değer Yöntemi

Net bugünkü değer yönteminde, varlıklar ve borçlar, işletmenin olağan faaliyet sürecinde, ileride sağlayacakları/ödeyecekleri net nakit akışlarının iskonto edilerek bugünkü değeri ile değerlendirilir. İşletmeye özgü bir değer olup, tamamen işletmenin geleceğe yönelik tahminlerine göre hesaplanır. Bu yöntemde kar, sermayeye özgü işlemler haricinde, iki dönem net varlıkları arasındaki farktır. İşletme yönetiminin yatırım kararlarını verirken yaygın kullanılan bir yöntem olmasına rağmen varlık ve borçlarının değerlendirilmesinde hem nakit giriş/çıkışlarının miktar ve zamanının hem de değerlemede kullanılacak iskonto oranının tahmin edilmesi gerekliliği nedeniyle diğer yöntemlerle karşılaştırıldığında çok daha subjektiftir.

Örnek: İşletmenin 8.000.000 TL maliyeti olan ve 5 yıl kullanmayı öngördüğü makine ve teçhizata ilişkin tahmin edilen nakit giriş ve çıkışlarının net bugünkü değer hesaplaması aşağıdaki şekilde yapılmıştır:

Tablo 1. Nakit Giriş ve Çıktılarının Net Bugünkü Değeri

Yıllar	Nakit Girişi (TL)	Nakit Çıktısı (TL)	Net Nakit Girişi (TL)	Net Bugünkü Değeri (TL)*
1	10.000.000	3.600.000	6.400.000	5.714.286
2	12.000.000	5.000.000	7.000.000	5.580.357
3	13.600.000	6.000.000	7.600.000	5.409.530
4	15.000.000	8.000.000	7.000.000	4.448.627
5	16.600.000	8.600.000	8.000.000	4.539.415
Toplam	66.900.000	31.200.000	36.000.000	25.692.215

*İskonto oranı %12'dir.

Yukarıdaki Tablo'da hesaplanan net bugünkü değer toplamından makine ve teçhizatın maliyeti çıkartıldığında net bugünkü değeri 17.692.215 TL (25.692.215 TL – 8.000.000 TL) olacaktır.

4.2.4. Firmaya Katkı Değeri Yöntemi (Value to Business)

Bu değerlendirme yöntemi, yenileme maliyeti, net gerçekleştirilebilir değer ve net şimdiki değer yöntemlerinin beraber kullanılması ile gerçekleşir. Bu yöntem ilk olarak 1937 yılında Bonbright tarafından savunulmuştur. Firmaya katkı değeri, firmanın sahibi olduğu varlıklardan mahrum olması durumunda karşılaşılabileceği en yüksek maliyetli zarardır (Bonbright 1937; Sandilands 1975). Firmaya katkı değeri genellikle yenileme maliyeti olarak kabul edilse de, yenileme maliyetinin net bugünkü değer ile net nakit değerinden büyük olması durumunda, firmaya katkı değeri bu iki değerden büyük olanıdır (Baxter 1976). Bunun tam tersi bir durumda, firmaya katkı değeri yenileme maliyeti olacaktır. Dolayısıyla, firmaya katkı değeri, işletmenin varlığı satış veya kullanma amacına göre belirlenir. Buna göre, kullanma amacı ile elde edilen varlıklarda, yenileme maliyeti ile net bugünkü değer küçük olanı, satış amacıyla elde tutulan varlıklar için ise, yenileme maliyeti ile net nakit değerinin küçük olanı firmaya katkı değerini belirler:

Kullanma Amacı ile Elde Tutulan Varlıklar	Satış Amacı ile Elde Tutulan Varlıklar
Net Bugünkü Değer > Yenileme Maliyeti = Yenileme Maliyeti	Net Gerçekleşebilir Değer > Yenileme Maliyeti = Yenileme Maliyeti
Yenileme Maliyeti > Net Bugünkü Değer = Net Bugünkü Değer	Yenileme Maliyeti > Net Gerçekleşebilir Değer = Net Nakit Değeri

Bu yöntem, muhasebe kuramında Sandilands Raporu olarak bilinen ve İngiliz uygulamasına yön veren birçok çalışmada kullanılmış ve uzun süre ilgi görmüştür. A.B.D.'de SEC'in 160 nolu bildirgesinde de, kar bu yaklaşıma göre hesaplanılmıştır (Akdoğan 2004). Ancak, bu yöntemde üç değer de dikkate alınması gerektiğinden, uygulaması çok kolay değildir ve bu nedenle genellikle parasal olmayan maddi duran varlıklar için kullanılır. İşletmenin varlığı hangi amaçla elde bulundurmasına göre değerlendirme farklılık göstereceğinden raporlanan kar tutarları da farklı olacaktır. Ayrıca, işletmenin varlıklarının katkı değeri korunmadığında kardan söz edilemez (Akdoğan 2004).

5. MEVCUT VE YENİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE'DE KAR VE KARIN ÖGELERİNİN TANIMI VE KAR VEYA ZARAR TABLOSU'NDAKİ SUNUMU

1973 yılında uluslararası muhasebe standartlarını oluşturmak ve bunların kullanımını teşvik etmek amacıyla kurulan Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (IASC) 1989'da muhasebe standartlarına rehberlik eden ilk Kavramsal Çerçeve'yi yayınlamıştır. Kavramsal Çerçeve'nin yayınlanmasının amacı, bir çok ülkede farklı şekilde tanımlanan varlık, yükümlülük, özkaynak, gelir ve gider kavramlarının benzer şekilde tanımlanmasını sağlamak ve böylece muhasebeleştirme ve ölçme esaslarında da farklı kriterleri ortadan kaldırmaktır. Kavramsal çerçeve bir muhasebe standardı değildir. Standart ile kavramsal çerçeve arasında bir uyumsuzluk olduğunda, muhasebe standardı kavramsal çerçeveden önce gelmektedir. Ancak, yeni ihtiyaçlar ortaya çıktığında mevcut kavramsal çerçeve rehber niteliğindedir.

IASC, 2001 yılında Uluslararası Muhasebe Standartları Kurumuna (IASB) dönüştürüldüğünde de aynen korunan Kavramsal Çerçeve'de Amerikan Finansal Muhasebe Standartları (SFAS) ile yakınsamayı sağlamak amacıyla IASB ve FASB'nin başlattığı ortak IASB-FASB Kavramsal Çerçeve Proje'si kapsamında değişiklikler yapılmıştır. 2010 yılına kadar yavaş ilerleyen Proje'nin ilk aşamasında, 1989 yılından itibaren yürürlükte olan Kavramsal Çerçeve'nin Bölüm 1: "Genel Amaçlı Finansal Raporlamanın Amacı" ve Bölüm 3: "Faydalı Finansal Bilginin Niteliksel Özellikleri" kısımları güncellenmiş ve "Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve" adıyla yeniden yayınlanmıştır. Dört bölümden oluşan Çerçeve'nin ilk bölümünde, finansal raporlamanın amacı yer almaktadır.

İkinci bölüm finansal raporlama yapan işletme başlığını taşımaktadır. Fakat bu bölüm güncelleme çalışmalarının devam etmesi nedeniyle o dönemde henüz tamamlanmadığı için boş bırakılmıştır. Faydalı bilginin niteliksel özellikleri ile bu özellikleri destekleyen, kalitesini artıran diğer niteliksel özelliklere de yer verildiği üçüncü bölümden sonra yer alan dördüncü bölüm, 1989 yılında yayımlanan Kavramsal Çerçeve'nin kalan kısımlarından oluşmaktadır. Bu bölümde, muhasebenin temel varsayımları, finansal tabloların temel unsurları, tanınma prensipleri ve ölçümlenmelerinin nasıl yapılacağı ve sermaye ve sermayenin korunması kavramları açıklanmıştır.

Ülkemizde de Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) Kavramsal Çerçeve'de değişiklik yapılan bölümleri aynen benimsemiş ve 2011 tarihli Resmi Gazete'de "Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve" yi yayınlamıştır.

5.1. Mevcut ve Yeni Kavramsal Çerçeve’de Kar ve Karın Öğelerinin Tanımı

Mevcut Kavramsal Çerçeve’deki finansal tablo unsurlarının yer aldığı dördüncü bölümde karın belirlenmesi ile doğrudan ilgili unsurlar olan gelirler ve giderlerin tanımı yapılmıştır. Gelir, muhasebe döneminde, ekonomik yararlar da işletme bünyesine varlık girişi veya diğer şekillerdeki varlık çoğalmaları sonucundaki artışı veya özkaynaklarda hissedarların yatırdıkları fonlar dışındaki kalemlerde artış meydana getiren borçlardaki azalmayı ifade eder (K.Ç. 4.25a). Gelirin tanımı hasılat ve kazancın her ikisini de kapsar. Hasılat, işletmenin olağan faaliyetleri neticesinde ortaya çıkar, kazançlar işletmenin olağan faaliyetlerinden doğabilirdiği gibi olağan olmayan faaliyetlerinden de ortaya çıkabilir. Kazançlar, ekonomik yarardaki artışları ifade ettiğinden gelirlerden bir farkları yoktur ve bu nedenle Kavramsal Çerçeve’de ayrı bir unsur olarak ele alınmamıştır (KÇ. 4.29-4.30). Gider ise, muhasebe döneminde, ekonomik yararlar da varlık çıkışı veya diğer şekillerdeki varlık eksilmeleri sonucundaki azalışları veya özkaynaklarda hissedarlara yapılan ödemelerin sonucunda ortaya çıkan azalmaların dışında özkaynaklarda azalma sonucunu doğuran borçlarda meydana gelen artışları ifade eder (KÇ. 4.25b). Zararlar, gider tanımına giren diğer kalemleri belirtir. Bunlar işletmenin hem olağan hem de olağan dışı faaliyetlerinden doğabilir. Zararlar ekonomik yarardaki azalışları ifade eder ve özellikleri itibariyle giderlerden bir farkları yoktur. Bu nedenle Kavramsal Çerçeve’de ayrı bir unsur olarak ele alınmamıştır (KÇ. 4.34).

ÖS
662

2010 yılı sonunda IASB ve FASB, gündemlerindeki diğer projelere yoğunlaşmak için Proje’ye ilişkin çalışmalarını askıya aldıktan hemen sonra 2011 yılında Proje’den FASB ayrıldığını açıklamıştır. 2012 yılında, Proje’yi tek başına devam ettirme kararı alan IASB, önce 2013 yılında bir Tartışma Raporu, daha sonra da 2015 yılında Taslak Kavramsal Çerçeve’yi (Exposure Draft-ED/215/3-4) yayınlamıştır. Finansal tablo unsurları, ölçüm esasları, raporlayan işletme, finansal tablo sunum ve açıklama unsurlarına odaklanılan Taslak, 29 Mart 2018’de Kavramsal

Tablo 2. Yeni Kavramsal Çerçevenin Bölümleri ve Yapılan Değişiklikler

Bölüm	Değişiklikler
1 Genel Amaçlı Finansal Raporlamanın Amacı	İşletme yönetiminin, kaynaklarını ne kadar etkin ve verimli bir şekilde kullandığı hakkında kullanıcılara değerlendirme imkanı veren işletmeler tarafından sunulan finansal bilginin önemini vurgulayan sınırlı değişiklikler
2 Faydalı Finansal Bilginin Niteliksel Özellikleri	İhtiyatlılık, özün önceliği ve ölçüm hakkında rehberlik edici sınırlı değişiklikler
3 Finansal Tablolar ve Raporlayan İşletme	Finansal tabloların rolü, işletmenin sürekliliği varsayımı ve raporlayan işletme tanımının yer aldığı yeni bir bölüm
4 Finansal Tabloların Unsurları	Varlık, borç, özkaynak, gelir ve giderlerin yeni kavramsal tanımlarının yapıldığı yeni bir bölüm
5 Tahakkuk ve Elden Çıkarma	Finansal tablolara ilişkin unsurların tanıma kriterleri ve kayıt dışı bırakma gereksinimlerinin amacını tartışan yeni bir bölüm
6 Ölçüm Esasları	Finansal tabloların unsurlarının ölçüm esaslarına ilişkin yeni bir bölüm
7 Finansal Tablolarda Sunum ve Açıklama	Finansal tablolarda yer alacak bilgilerin (varlık, borç sınıflandırması ve kar ve zarar tablo kalemlerinin ara toplam ve toplamlarının) nasıl sunulması ve açıklanması gerektiği hakkında rehberlik edici yeni bir bölüm
8 Sermaye ve Sermayenin Korunması Kavramları	Mevcut Kavramsal Çerçeve’ye getirilen küçük değişiklikler

Kaynak: Magnus Orrell, Deloitte & Touche LLP IASB Proposes Revisions to Its Conceptual Framework

Çerçevenin gözden geçirilmiş yeni versiyonu olarak yayınlanmıştır. 2020 yılında uygulaması zorunlu olacak olan Yeni Kavramsal Çerçeve aşağıdaki sekiz bölümden oluşmaktadır:

Yeni Kavramsal Çerçeve'nin dördüncü bölümü olan "Finansal Tabloların Unsurları"nda karın ögelerinin tanımına, "Finansal Tablolarda Sunum ve Açıklama" adlı yedinci bölümünde ise, kar ve ögelerinin kar veya zarar tablosundaki sunumu ve açıklamalarına yer verilmiştir.

IASB, 2014 yılından başlayarak Taslak Kavramsal Çerçeve'deki önemli konu başlıklarına ilişkin kurum içi çalışanların araştırması, bulguları ve önerilerinin yer aldığı bir dizi raporlar yayınlamıştır. Bu raporlardaki görüşlerin incelenmesi ve gerekli tartışmaların gerçekleştirilmesi neticesinde 14 üyeden oluşan Yönetim Kurulu'nun Yeni Kavramsal Çerçeve'yi oluşturma yolunda çok büyük önem arz eden geçici kararların yer aldığı Yönetim Kurulu Toplantıları yapılmıştır. 22.06.2016'da kar ve karın ögeleri olan gelir ve giderlerin ve kar veya zarar tablosunun tanımına ilişkin tartışmaların ve alınan kararların yer aldığı 10B ve 10C Gündem Raporları (Agenda Paper) aşağıda açıklanmıştır:

ÖS
663

Gündem 10B Raporu:

Tartışma Konusu: Bu raporda iki tartışma konusu yer almıştır. Birincisi, gelir ve giderlerin tanımına ilişkindir. Raporda, mevcut Kavramsal Çerçeve'de gelir ve giderlerin finansal performans unsurları olduğu ve bu unsurların varlık ve yükümlülüklerdeki değişiklikler açısından tanımlandığı belirtilmiştir. Taslak Kavramsal Çerçeve, tanımlarda sadece küçük değişiklikler yapmayı, basitleştirmeyi ve yeni önerilen varlık ve yükümlülük tanımlarına uygun olmasını hedeflemiştir. Bu konuda kamuoyu görüşlerinin de yer aldığı ve 2013 yılında yayınlanan Tartışma Raporu'nda, Taslak Kavramsal Çerçeve'de önerilen gelir ve giderlerin yeni tanımlarına katılmayanlar, bu tanımların (i) finansal durum tablosunun gelir tablosundan üstün olduğunu ifade ettiğini; (ii) bu yolla gelir ve giderlere gerekli önemin verilmemiş olacağını veya (iii) gerçeğe uygun değerdeki değişimin gelir olup olmadığı sorusunu gündeme getireceğini belirtmiştir. Bu katılımcılar, performansın tanınması ve ölçülmesi için gelir ve giderlerin eşleştirilmesine dayalı olması gerektiğine işaret etmiştir (BC 4.93). Bu görüşte olanlara karşılık olarak, Kurul, finansal tabloların bir işletmenin finansal durumu ve finansal performansı hakkında bilgi vermeyi amaçladığını, bu nedenle, muhasebeleştirme, ölçme, sunma ve açıklama ile ilgili karar alırken, elde edilen bilgilerin hem işletmenin finansal durumu hem de finansal performansı hakkında faydalı ve ihtiyaca uygun bilgiler sağlayıp sağlamadığını değerlendirdiklerini açıklamıştır (BC 4.94a). Dolayısıyla, Kurul, finansal raporlamanın birincil kaynağı olarak finansal durum veya finansal performansı hedeflemeyip, uzun yıllardır devam eden varlık ve borçların tanımının önce direkt olarak yapılıp, gelir ve giderlerin de varlık ve borçlardaki değişimler yoluyla tanımlanmasının daha anlamlı ve verimli olduğunu savunmuştur (BC 4.94c). Rapordaki diğer bir tartışma konusu da, gelir ve giderlerin tanımına ilişkin açıklamalara yer verilirken kazanç ve kayıplara ilişkin referansların kaldırılıp kaldırılmamasına yönelik olmuştur. Konuya ilişkin bir grup, bunun gerekli olmadığını, diğer bir grup ise, Kavramsal Çerçeve'nin 4. Bölümü'nde bunların neler olacağına ilişkin bir listenin sunumunun yol gösterici olacağını savunmuştur.

Sonuç: Kurul, gelir ve gider tanımlarıyla ilgili önemli bir sorun tespit edilmediğini belirtmiş, Yeni Kavramsal Çerçeve'de yapılan tek değişikliğin, varlık ve borcun revize edilmiş tanımları ile tutarlı gelir ve gider tanımlarının yapıldığını ifade etmiştir. Kazanç ve kayıplara

ilişkin olarak da, Kavramsal Çerçeve'nin bir eğitim materyali olmaması nedeniyle listenin gerekli olmadığını, referans şeklinde bilgi sunumuna devam edilmesinin uygun olduğuna karar vermiştir (BC 4.95-4.96).

Gündem 10C Raporu:

İşletmelerin Finansal Performans Göstergesi: Bu raporun tartışmaya açılan konuları; kar veya zarar tablosunun işletmenin bir faaliyet dönemine ilişkin finansal performansı hakkında birincil bilgi kaynağı olarak tanımlanması ve amacının (a) işletmenin dönem boyunca ekonomik kaynakları üzerinde yaptığı getiri ve (b) gelecekteki nakit akışları için beklentileri değerlendirmede ve yönetimin kurum kaynaklarının yönetimini değerlendirmesinde yardımcı olacak bilgileri sağlamak olduğuna ilişkin Kavramsal Çerçeve'de bir açıklamaya yer verilmesinin uygunluğuna yönelik olmuştur.

ÖS
664

Sonuç: Kar veya zarar tablosunun tanımının önerilen şekilde yapılmasına ancak amacına yeni Çerçeve'de yer verilmemesine karar verilmiştir. Ayrıca, Kurul, bilançonun finansal durum tablosu olarak değiştirildiği gibi, gelir tablosunun da "Finansal Performans Tablosu" ve "Diğer Kapsamlı Gelir Tablosu" şeklinde sunumunun yapılmasının uygun olabileceğinin açıklamasını yapmış olmasına rağmen, bu sunumun her ikisini de içeren tek bir tablo şeklinde mi yoksa ayrı ayrı iki tablo şeklinde mi yapılacağını net bir şekilde belirtmemiştir. (BC 7.6-7.7).

Tablo 3. Mevcut ve Yeni Kavramsal Çerçevdeki Gelir ve Gider Tanımları Karşılaştırması

Unsurlar	Mevcut Kavramsal Çerçeve (KÇ 4.25a-b)	Yeni Kavramsal Çerçeve (YKÇ 4.68-4.69)
(a) Gelir	Muhasebe döneminde, ekonomik yararlar da işletme bünyesine varlık girişi veya diğer şekillerdeki varlık çoğalmaları sonucundaki artışı veya özkaynaklarda hissedarların yatırdıkları fonlar dışındaki kalemlerde artış meydana getiren borçlardaki azalmayı ifade eder.	Özkaynaklarda hissedarların yatırdıkları fonlar dışında kalan varlıklardaki artışlar veya özkaynaklarda artışa neden olan borçlardaki azalışlar.
(b) Gider	Muhasebe döneminde, ekonomik yararlar da varlık çıkışı veya diğer şekillerdeki varlık eksilmeleri sonucundaki azalışları veya özkaynaklarda hissedarlara yapılan ödemelerin sonucunda ortaya çıkan azalmaların dışında özkaynaklarda azalma sonucunu doğuran borçlarda meydana gelen artışları ifade eder.	Özkaynaklarda hissedarların yatırdıkları fonlar dışında kalan varlıklardaki azalışlar veya özkaynaklarda azalışa neden olan borçlardaki artışlar.

Kaynak: IFRS, Agenda Paper 10F

Görüldüğü üzere, IASB'nin uzun yıllar süren çalışmaları neticesinde Yeni Kavramsal Çerçeve'de karara bağlanan gelir ve gider tanımları aşağıda mevcut Kavramsal Çerçeve'deki hali ile karşılaştırmalı olarak sunulmuştur:

Yeni Kavramsal Çerçeve'nin dördüncü bölümünde yapılan tanımlardan da anlaşılacağı üzere, özkaynaklarda hissedarların yatırdıkları fonlar gelir olmadığı gibi, özkaynaklarda hissedarlara yapılan dağıtımlar da gider olarak kabul edilmemektedir (YKÇ 4.70). Ayrıca, bu bölümde gelir ve giderlerin bir işletmenin finansal performansı ile ilgili finansal tabloların unsurları olduğu ve finansal tablo kullanıcılarının hem bir işletmenin finansal durumu hem de finansal performansı hakkında bilgi ihtiyacı duyduğu üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda, YKÇ 4.71'de, gelir ve giderler, varlık ve borçlardaki değişiklikler açısından tanımlanmış olsa da, gelir ve giderlere ilişkin bilgiler, varlık ve borçlar hakkındaki bilgiler kadar önemli olduğu açıklaması yapılarak karın öğelerinin ve gelir yaklaşımının önemine vurgu yapılmıştır.

5.2. Kar ve Karın Öğelerinin Kar veya Zarar Tablosu'ndaki Sunumu: Yeni Kavramsal Çerçeve ve Mevcut Durumun Ülkelerarası Karşılaştırılması

Kar veya zarar tablosu ve finansal durum tablosu, bilanço yaklaşımında birbirini tamamlayan tablolardır. Bu yaklaşımda, bir hasılatın kaydı, aktiflerde bir artış veya borçlarda bir azalış, giderin kaydı ise, aktiflerde bir azalış veya borçlarda bir artış anlamına geldiği için temelde birbirleriyle direkt ilişkilidir ve birbirini tamamlar. Kar, yalnız net aktifteki değişimlere bağlı olarak hesaplandığından, bilanço yerine finansal durum tablosu, kar veya zarar tablosundan daha yararlı bir tablo olarak kabul edilir. Gelir yaklaşımında ise, işletmenin finansal durumunda meydana gelen değişim değil, karın doğru saptanması önemlidir. Bu nedenle, varlık ve borçların işletmenin servetini temsil edemeyeceğinden, finansal durum tablosu yerine bilanço başlığı kullanılmış ve kar veya zarar tablosu bilançodan daha yararlı olarak kabul edilmiştir.

**ÖS
665**

Bu yaklaşımda karın öğeleri, işletmenin faaliyet türlerine göre sınıflandırıldığında hem yönetimin etkinliği daha iyi ölçülür hem de daha iyi tahminlere izin verir. 1936 yılında Amerikan Muhasebe Derneği, "Kar veya Zarar Tablosu, o dönemdeki faaliyetlerin sonucu olup olmadığına bakılmaksızın, dönem boyunca tahakkuk eden tüm gelirleri ve giderleri yansıtmalıdır" şeklinde kar veya zarar tablosunu tanımlamıştır.

İşletmenin finansal performansına ilişkin bilginin sunulduğu kar veya zarar tablosunda yer alan karın öğelerinin ne şekilde ve hangi düzeyde raporlandığı konusu finansal tablo kullanıcıları için önemlidir. Mevcut Kavramsal Çerçeve'de, işletmelerin ekonomik karar almaya uygunluk sağlaması için karın öğelerinin sunumunun değişik şekillerde yapılabileceği belirtilmiştir.

Örneğin, işletmenin olağan faaliyet konusu ile ilgili gelir ve giderlerinin bu konunun dışındaki faaliyetlerle ilgili olanlarından ayrı olarak gösterilmesi çok sık rastlanan bir uygulamadır (K.Ç. 4.27). Bu kapsamda, gelir ve gider kalemlerinin ayrıştırılması ve farklı şekillerde gruplandırılması yöntemi ile işletmenin faaliyet sonuçlarının değişik ara toplamları şeklinde gösterilmesine (örn. brüt kar, vergi sonrası olağan faaliyet karı ve net kar ara toplamları) de izin verilmiştir (K.Ç. 4.28).

Kar veya zarar tablosunun yukarıda sözü edilen Gündem 10C Raporun'da alınan Yönetim Kurulu kararlarında olduğu gibi, işletmenin bir faaliyet dönemine ilişkin finansal performansı hakkında birincil bilgi kaynağı olarak gösterilen

Yeni Kavramsal Çerçeve'de (YKÇ 7.16) kar ve öğelerinin sunumuna ilişkin olarak, 2016-

Kar Tanımının Muhasebe Kuramındaki Gelişimi Ve Günümüzde Finansal Raporlardaki Sunumunun Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi

**ÖS
666**

Aralık 2016	21A
<p>a. Farklı sermaye yapısına sahip işletmelerin kendilerini finanse etme şekli ve vergi etkisi hariç tutularak finansal performanslarının karşılaştırılabilirliğini sağlamak amacıyla, standartlarda daha önce tanımı yapılmayan ve ilk defa ara toplam ismi olarak kullanılan Faiz ve Vergi Öncesi Kar/Zarar (FVÖK-EBIT) veya Faaliyet Karının kar veya zarar tablosunda gösterimine önemle ihtiyaç olduğu,</p> <p>b. Olağandışı gelir/giderlerin ayrı ayrı sunulması da dahil olmak üzere performans göstergelerinin sunumu hakkında rehberlik sağlamanın gerekliliği,</p> <p>c. Diğer kapsamlı gelir hakkında bilgi sunumunun geliştirilmesi,</p>	
Mart- Haziran 2017	21A-21B
<p>a. Kar veya zarar tablosunda FVÖK ara toplamının sunulmasının bir kere daha gerekliliği ve</p> <p>b. Bir işletmenin sermaye yapısının nasıl tanımlanması gerektiği ve bu kapsamda finansal gelir/giderlerin, işletmenin sermaye yapısına ilişkin gelir ve giderler olduğu tartışmaya açılmıştır,</p>	
Eylül 2017	21A
<p>a. Bütün Yönetim Kurulu üyeleri, bir yönetim-performans ölçümü ara toplamının gösteriminin her zaman gerektiğini, bunun için kuruluşlar arasında finansal performans karşılaştırmasını sağlayan FVÖK vb. gibi ara toplamların yer alması gerekliliği üzerinde geçici karar vermiştir,</p> <p>b. Kurul, kar veya zarar tablosunda “Yatırımlardan Sağlanan Gelir/Giderler” ara toplamının olduğu bir yatırım kategorisinin yer alması gerekliliğine oylamaya gerek duymadan direkt karar vermiştir,</p> <p>c. Kurul, kar veya zarar tablosunda hem bir yatırım kategorisi hem de bir FVÖK ara toplamının olması durumunda finansal gelir/giderlerinin aşağıdaki kalemlerden</p>	

2017 yılları arası bir dizi Yönetim Kurulu toplantıları düzenlenmiş ve ilgili toplantılar sonucu 21A ve 21B Gündem Raporları yayınlanmıştır. Bu raporlarda yer alan önemli tartışma konuları aşağıda özetlenmiştir:

IASB'nin kar ve ögelere sunumu ve açıklamasına yönelik yukarıda da özetlenen yoğun tartışmalar neticesinde, Yeni Kavramsal Çerçeve'nin Bölüm 7 “Finansal Tablolarda Sunum ve Açıklama” kısmında kar veya zarar tablosunda raporlanan karın, birçok finansal tablo kullanıcısı için işletmenin bir döneme ait finansal performansının ana göstergesi olarak kabul görmesi nedeniyle, farklı özelliklere sahip, karın bileşenlerinin ayrı ayrı sınıflandırmasının yapılarak, raporlanması gerektiği açıklanmıştır (YKÇ. 7.14b,7.16). Ancak, buna ilişkin

yapılan tartışmaların devam ettiği süreçte bunun kuralcı bir listesinin oluşturulmasının mümkün olmadığına da dikkat çekilmiştir (BC 7.20). Çerçeve'nin ilgili bölümünün incelemesi yapıldığında ortaya çıkan bir diğer dikkat çekici husus, yukarıda açıklanan 21A ve 21B Gündem Raporları'nda yoğun tartışma konusu olan FVÖK'nin ara toplam olarak sunulması gerekliliğine ilişkin herhangi bir açıklamaya yer verilmemiş olmasıdır. Ayrıca, Çerçeve'de kar ve diğer kapsamlı gelir unsuru olacak kalemlerin doğru belirlenip, raporlanmasının önemine vurgu yapılmıştır (YKÇ 7.15-7.19).

Mevcut durumda, dünyadaki ve ülkemizdeki işletmelerin finansal performans göstergesi olan kar ve ögelerinin kar veya zarar tablosundaki sunumuna ve bu tabloda yer alan söz konusu unsurların detaylı açıklamalarının yer aldığı dipnot açıklamalarına ilişkin olarak ülkeler arası bir uyumun olup olmadığını analiz etmek amacıyla bu çalışmada, İngiltere FTSE100, Almanya DAX30, Fransa CAC40, Amerika Nasdaq 100, China A50, Avustralya ASX ve Türkiye BIST 100'ün her birinden beş şirketin gelir tablosu incelenmiş (Ek 1-7) ve aşağıda elde edilen bulgular önce ülke bazında özetlenmiş, daha sonra ülkemizdeki uygulama ile genel bir karşılaştırması yapılmıştır:

**ÖS
667**

İngiltere:

- Ara kar/zarar sonuçlarını raporlamada izlenen bir standardın olmadığı, bazı şirketlerin bunu yapıp, bazılarının yapmadığı dikkat çekicidir.
- Şirketlerin çoğunda olağandışı gelir/giderlerden önce hesaplanan kar ara toplamı sunulmuştur.
- Giderlerin sunumunda yine bir uyum olmayıp, fonksiyon ve çeşit esasına göre raporlama esnekliğinin olduğu gözlemlenmiştir.
- Faaliyet karını belirleyen pazarlama, genel yönetim vb. faaliyet giderleri gelir tablosunda sunulmak yerine dipnotlarda açıklanmıştır.
- Finansal tablo kullanıcıları için ihtiyaç duyulan faaliyet giderleri, esas faaliyetlerden diğer gelir/giderler ve finansman gelir/giderleri tutarına ilişkin dipnot açıklamalarının sunumu konusunda bir uyum söz konusu değildir. Bazı şirketlerin bu hesap gruplarına ilişkin açıklama yaptığı, bazılarının ise herhangi bir dipnot açıklamasının bile olmadığı da görülmüştür. Ayrıca, yapılan dipnot açıklamaları çoğunlukla niceliksel değil, niteliksel ve çok yetersizdir.
- İşletmelerin hesap gruplarının içeriği bakımından da bir uyumu yoktur. Örneğin, bir işletme kambiyo kar/zararını finansman gelir/giderler hesap grubunda raporlarken, diğer bir işletme esas faaliyetlerden diğer gelir/gider hesap grubunda raporlayabilmektedir.

Fransa:

- İşletmelerin büyük bir çoğunluğunun brüt kar raporlaması yapmayıp, ilk ara toplam olarak faaliyet karını raporladığı, bazılarında ise herhangi bir ara toplamın dahi sunulmayıp, sadece hasılat ve hasılatından indirilen bazı giderlerin düşülerek dönem net karının direkt raporlandığı görülmüştür.

- FVÖK'ya ilişkin hem yıllar arası hem de bölgesel olarak detaylı analiz niteliğinde dipnot açıklamalarının yer aldığı gözlemlenmiştir.

- Faiz, amortisman ve vergi öncesi kar (FAVÖK-EBITDA) ara toplamının gelir tablosunda gösterildiği ve dipnotlarda açıklamalarının yapıldığı şirketler de olduğu dikkat çekici bir husustur.

- Finansal tablo kullanıcıları için ihtiyaç duyulan faaliyet giderleri, esas faaliyetlerden diğer gelir/giderler ve finansman gelir/giderleri tutarına ilişkin dipnot açıklamalarının sunumu konusunda bir uyum söz konusu değildir. Bazı şirketlerin bu hesap gruplarına ilişkin açıklama yaptığı, bazılarının ise herhangi bir dipnot açıklamasının bile olmadığı da görülmüştür.

- İngiltere'ye benzer şekilde, buradaki işletmelerde de hesap gruplarının içeriği bakımından bir uyumun söz konusu olmadığı görülmüştür.

ÖS
668

Almanya:

- İncelenen on işletmenin dokuzunun gelir tablosu formatının Türkiye'deki şirketler ile benzerliği dikkat çekmiştir. Buna göre, işletmelerin fonksiyon esasına göre raporlama yaptığı; ilk olarak hasılat tutarından satışların maliyetinin çıkarılması sonucu ortaya çıkan brüt karı, daha sonra bu toplamdan faaliyet giderlerinin düşülmesi ile elde edilen faaliyet karını, faaliyet karı ile finansman gelir/giderler farkının bir sonucu olan vergi öncesi karı, son olarak da vergi tutarı düşüldükten sonraki dönem net karını raporladığı görülmüştür. İnceleme kapsamındaki bir işletmede ise bu ara toplamların yer almayıp, sadece FVÖK'in ve dönem net karının raporlandığı görülmüştür.

- Dipnot açıklamalarının içeriği ve format bakımından ülkemiz ile benzerliği dikkat çekicidir.

- İşletmelerin önemli hesap gruplarında (örn. finansal giderler) sınıflandırılan kalemler bakımından ise yine bir uyumun söz konusu olmadığı da görülmüştür.

Amerika:

- Gelir tablosunun çoğunlukla fonksiyon esasına göre hazırlandığı görülmüştür.

- Gelir tablosunda dipnot referansları bulunmamaktadır, bu durum finansal tablo kullanıcılarına kullanım zorluğu getirmektedir.

- Dipnot açıklamalarının büyük bir çoğunluğunun finansal durum tablosu kalemlerine ilişkin olarak yapıldığı da önemli bir bulgu olmuştur.

Avustralya:

- Kar veya zarar ile diğer kapsamlı gelir sunumu "Kar veya Zarar ve Diğer Kapsamlı Gelir Tablosu" olarak tek bir tablo şeklinde yapılmıştır.

- Gelir tablosunun çeşit esasına göre hazırlandığı gözlemlenmiştir.
- Ara toplam olarak vergi öncesi karın sadece raporlandığı görülmüştür.
- Çeşit esasına göre hazırlanan kar veya zarar tablosunda sunulan hesaplara ilişkin yeterli düzeyde dipnot açıklamalarına yer verilmiştir.

Çin:

- İşletmelerin büyük bir çoğunluğunun kar veya zarar tablosuna esas faaliyetlerden gelirler başlığı ile başladığı, daha sonra bu tutardan da esas faaliyetlere ilişkin giderler kalemini düşerek faaliyet karı ara toplamının raporlandığı görülmüştür. Dolayısıyla, çok farklı bir sunum kullanıldığından çalışmadaki diğer ülkelere ilişkin bulgularla karşılaştırılabilir nitelikte olmamıştır.

Türkiye:

- Türkiye'deki BIST şirketlerinin ilgili otoritelerce belirlenen finansal tablo formatlarına uyum zorunluluğundan dolayı, gelir tablosu formatının aynı olduğu, bu bakımdan diğer ülkelerle karşılaştırıldığında Türk şirketlerinin şirketler arası karşılaştırılmaya imkan veren tam bir uyum içinde olduğu gözlemlenmiştir.

- İşletmelerin gelir tablosu formatının Almanya şirketleri ile benzerliği yukarıda da belirtildiği üzere dikkat çekicidir.

- İşletmelerin önemli hesap gruplarında (örn. finansal giderler) sınıflandırılan kalemler bakımından Türkiye'deki işletmeler için de bir uyumun söz konusu olmadığı görülmüştür. Örneğin, bir işletme mevduat faizlerini finansman gelirleri hesap grubunda raporlarken, diğer bir işletme esas faaliyetlerden diğer gelirler hesap grubunda raporlayabilmektedir.

- Gelir tablosu, sürdürülen ve durdurulan faaliyetlerden dönem karı ayırımı yapılarak sunulmaktadır.

Türkiye-Diğer Ülkeler Karşılaştırması:

- En çok dikkat çeken bulgu, ülke bazında şirketlerin gelir tablosu sunumunda bir formata bağlı kalmayıp, çoğunlukla her incelenen şirketin farklı formatlar kullanması,

- Sürdürülen ve durdurulan faaliyetlerden dönem karı ayırımına göre raporlamanın çok az sayıda yapılması,

- Çeşit esasına göre gelir tablosu sunumunun yaygın olarak kullanılması,

- Gelir tablosunda raporlanan hesap gruplarının bazı şirketlerin dipnotlarında açıklanmamış olması, açıklananlarda ise bir uyumun olmaması,

- İnceleme kapsamındaki şirketlerin büyük bir çoğunluğunun gelir tablosunu Kavramsal Çerçeve'deki gibi birincil kaynak kabul ederek ilk olarak bu tabloyu sunması dikkat çekmiştir.

6. SONUÇ

Kar kavramına etki eden faktörler olarak değerlendirme ilkeleri ve sermayenin korunması yaklaşımındaki farklılıklar dikkate alındığında, kar rakamının tutarının hesaplanmasında zorluklar olduğu görülmektedir. Dünya uygulamalarında birliğin sağlanması açısından IASB'nin finansal tablo sunuluş standardındaki düzenlemeleri ile gelir/gider tanımları ve kapsamlı kar veya zarar tablosu biçimsel yapısındaki açıklamaları önem taşımaktadır. Ancak, IASB asgari bilgileri önerdiğinden ve tercih hakkı tanıdığından hem ülkeler arası hem de ülke bazında şirketler arasında kar veya zarar tablosu sunumunda ara kar/zarar sonuçlarının raporlanmasında ve dipnot sunumunda birliğin tam olarak sağlanamadığı gözlemlenmektedir.

ÖS
670

Ülkemizde olduğu gibi finansal tablo formatının ilgili otoritelerce belirlendiği durumlarda ülke bazında birlik sağlanmakta ve bu sayede finansal tablo kullanıcılarına karşılaştırılabilir bilgi sunumu gerçekleştirilmektedir. Ancak yine de, bazı gelir/gider unsurlarının kapsamında ve gösteriminde (örn. finansal gelir/giderlerin gösterimi) şirketler arasında farklılık olduğu, bunun da ara karları etkilediği gözlemlenmektedir.

Bu sakıncaların giderilmesi ve bilgilerin anlaşılabilir ve tutarlı sunumu için Yeni Kavramsal Çerçeve'nin hazırlanmasında çözüm üretmeye yönelik yoğun çalışmalar yapılmış olmakla birlikte yine de halen birçok konuda esneklik sağlandığı ve zorunlu uygulamalar getirilmediği için farklı uygulamaların devam edeceği düşünülmektedir. Türkiye için önerimiz, düzenleyici otoritenin tek tip ve ayrıntılı kar veya zarar tablosunun gerek tam set gerekse BOBI FRS uygulayıcıları için tek format biçiminde geliştirip, uygulamaya koyması şirketler arası farklılaşmayı ortadan kaldırması açısından bir gerekliliktir. Tam set ve BOBI FRS kapsamında olan işletmeler aynı tablo formatını kullanmalıdır, BOBI FRS'de uygulaması olmayanlar raporlanmadan yine aynı format tipinde sunulmalıdır.

Ayrıca, gelir ve gider unsurlarının kapsamının da kuşkuya fırsat vermeyecek biçimde raporlanmasının sağlanmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Örneğin, faiz gelir/giderleri kapsamında hangi unsurların yer alacağı ya da menkul kıymet hareketleriyle ilgili satış karlarının değerlendirme farklarının hangi bölümde raporlanacağına açıklığa kavuşması, ara kar kavramlarının doğru oluşmasına ve karşılaştırılabilir olmasına imkan sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

AAA Committee on Accounting Concepts and Standards. 1957. Accounting and Reporting Standards for Corporate Financial Statements and Preceding Statements and Supplements, Columbus, AAA, Ohio.

Akdoğan, N. 1980. Enflasyon Muhasebesi, Kalite Matbaası, 1. Baskı, Ankara.

Akdoğan N. ve H. Aydın. 1987. Muhasebe Teorileri, Gazi Üniversitesi No: 98.

- Akdoğan, N. 2004. Enflasyon Muhasebesi Kuramsal Yaklaşımlar ve Türkiye Uygulaması, Gazi Kitabevi Ltd. Şti, 2. Baskı.
- American Institute of Certified Public Accountants. 1953. Accounting Terminology Bulletin No. 1, AICPA, New York.
- Alexander, S. S. 1962. "Income Measurement in a Dynamic Economy" Revised by David Solomons and Reprinted in W.T. Baxter and Sidney Davidson, Studies in Accounting Theory: London: Sweet & Maxwell.
- Baxter, W. T. 1976. Inflation Accounting a British View, Economic Calculation Under Inflation, Indianapolis: Liberty Press.
- Bedford, M. N. 1965. Income Determination Theory: An Accounting Framework, (Reading, Mass: Addison-Wesley).
- Bedford, N. M. ve J. G. Mckeown. 1972. "Comparative Analysis of Net Realizable Value and Replacement Costing", The Accounting Review, 47 (2).
- Belkai A. 1981. Accounting Theory, Harcourt Brace Jovanovich, Inc., HBJ.
- Bonbright, J. C. 1937. The Valuation of Property, McGraw-Hill Inc., New York and London.
- Chambers, R. J. 1965. "An Introduction to Price Variation and Inflation Accounting Research, in: Jones, S., Romana, C. & Ratnatunga, J. (eds.) Accounting Theory: A Contemporary Review, Sydney.
- Conceptual Framework for Financial Reporting. 2018. IFRS Conceptual Framework.
- Conceptual Framework for Financial Reporting. 2018. IFRS Conceptual Framework Basis for Conclusions.
- Edwards, E. O ve P. W. Bell. 1961. A Review of: The Theory and Measurement of Business Income, University of California Press Berkeley, California.
- Edwards, E. 1975. "The State of Current Value Accounting", Accounting Review, 50 (2).
- Evans, T. G. 2003. Accounting Theory Contemporary Accounting Issues, Thomson South-Western.
- Ellul, A., J. Chotibhak, C. T. Lundblad ve Y. Wang. 2014. "Mark-to-Market Accounting and Systemic Risk: Evidence from the Insurance Industry", Economic Policy, April, Working Paper.
- Financial Accounting Standards Board. 1985. Statement of Financial Accounting Concepts No. 6, "Elements of Financial Statements", Norwalk, CT: Financial Accounting Standards Board.

- Financial Accounting Standards Board. 1980. Statement of Financial Accounting Concepts No.3, “Elements of Financial Statements”, Norwalk, CT: Financial Accounting Standards Board.
- Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve. 2010. Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu.
- Fisher, I. 1906. The Nature of Capital and Income, New York, Macmillan.
- Gynther, R. S. 1970. “Capital Maintenance, Price Changes and Profit Determination”, The Accounting Review, 45 (4).
- Hendriksen, E. S. 1970. Accounting Theory, Harward D. Irwin Inc., Illinois.
- Hicks, J. R. 1946. Value and Capital, 2nd ed., Clarendon Press, Oxford.
- IFRS, Agenda Paper 10F, 10B, 21A, 21B. www. ifrs.org, (Erişim Tarihi: 11. 06. 2018).
- Ijiri Y. 1971. A Defense for Historical Cost Accounting, in R.R. Sterling (ed.), Asset Valuation and Income Determination, Scholars Book.
- Kohler, E. L. 1963. “Why not Retain Historical Cost?”, The Journal of Accountancy.
- Lindhall, E., 1933/1969. The Concept of Income, Economic Essays in Honour of Gustav Cassel, London: Allen and Unwin, Reprinted in R.H. Parker and G.C. Harcourt (eds), Readings in the Concept & Measurement of Income, Cambridge at the University Press.
- Littleton, A. C. 1952. “The Significance of Invested Cost”, The Accounting Review, 27 (2).
- Mautz, R. K. 1973. “A Few Words for Historical Cost”, Financial Executive.
- Orrell, M. 2015. “IASB Proposes Revisions to Its Conceptual Framework”, Deloitte & Touche LLP.
- Pamukçu, F. 2011. “Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi ve Finansal Tablolara Etkisi”, Mali Çözüm Dergisi, İSMMMÖ.
- Patton, W. A. ve A. C. Littleton. 1940. “An Introduction to Corporate Accounting Standards”, American Accounting Association Monograph, 3.
- Philips, G. E. 1963. “The Accretion Concept of Income”, Accounting Review, 38 (1).
- Rosenfield, P. 1975. “Current Replacement Value Accounting-A Dead End”, The Journal of Accountancy.
- Sandilands, F. E. P. 1975. Report of Inflation Accounting Committee, Inflation Accounting, Hher Majesty’s Office, London.

Smith, A. 1776. An Enquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations, George Rontledge, London.

Sprouse, R. ve M. Moonitz. 1962. A Tentative Set of Broad Accounting Principles for Business Enterprises, AICPA, New York.

SSAP 16.

Staubus, G. J. 1956. "Revenue and Revenue Accounts to Accounting Reserve", Accounting Research, 7.

Sterling, R. R. 1967. "Theory of the Measurement of Enterprise Income".

Tokay, H. S. ve A. Deran. 2008. "Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarında Gerçeğe Uygun Değer Ölçüsünün Kullanımı", 5. Uluslararası Muhasebe Konferansı: Saydamlığa Ulaşmanın Yolu, Muhasebe Öğretim Üyeleri Bilim ve Dayanışma Vakfı (MÖDAV).

Uyar, U. 2015. Finansal Raporlama Standartlarının Piyasa Değerini Açıklama Gücü Üzerine Etkisi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi,

ÖS
673

EKLER

EK-1 İNGİLTERE

Marks and Spencer PLC- Consolidated Income Statement

	Notes	52 weeks ended 1 April 2017			53 weeks ended 2 April 2016		
		Before adjusted items £m	Adjusted items £m	Total £m	Before adjusted items £m	Adjusted items £m	Total £m
Revenue	2, 3	10,622.0	-	10,622.0	10,555.4	-	10,555.4
Operating profit	2, 3, 5	690.6	(437.4)	253.2	784.9	(200.8)	584.1
Finance income	6	36.2	-	36.2	21.1	-	21.1
Finance costs	6	(113.0)	-	(113.0)	(116.4)	-	(116.4)
Profit before tax	4, 5	613.8	(437.4)	176.4	689.6	(200.8)	488.8
Income tax expense	7	(122.4)	61.7	(60.7)	(118.8)	34.4	(84.4)
Profit for the year		491.4	(375.7)	115.7	570.8	(166.4)	404.4
Attributable to:							
Owners of the parent		492.8	(375.7)	117.1	573.3	(166.4)	406.9
Non-controlling interests		(1.4)	-	(1.4)	(2.5)	-	(2.5)
		491.4	(375.7)	115.7	570.8	(166.4)	404.4
Basic earnings per share	8	30.4p		7.2p	35.0p		24.9p
Diluted earnings per share	8	30.2p		7.2p	34.9p		24.8p

Kar Tanımının Muhasebe Kuramındaki Gelişimi Ve Günümüzde Finansal Raporlardaki Sunumunun Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi

EK-2 FRANSA

AccorHotels-Consolidated income statement

<i>(in millions of euros)</i>	Notes	2016(*)	2017
Revenue	4	1,646	1,937
Operating expense	4	(1,139)	(1,311)
EBITDA	5	506	626
Depreciation, amortization and provision expense		(109)	(134)
EBIT	5	397	492
Share of net profit of associates	7	6	28
EBIT including profit of associates and joint-ventures		403	520
Other income and expenses		(96)	(107)
Operating profit		307	413
Net financial expense	11	(117)	(54)
Income tax	12	2	51
Profit from continuing operations		193	411
Profit from discontinued operations	3	106	71
Net profit of the year		299	481

**ÖS
674**

EK-3 ALMANYA

Merck-Consolidated Income Statement

€ million	Note	2017	2016
Net sales	→ 7	15,327	15,024
Cost of sales	→ 8	-5,320	-5,201
<i>(of which: amortization of intangible assets):</i>		<i>(-179)</i>	<i>(-181)</i>
Gross profit		10,007	9,823
Marketing and selling expenses	→ 9	-4,702	-4,526
<i>(of which: amortization of intangible assets):</i>		<i>(-1,017)</i>	<i>(-1,032)</i>
Administration expenses		-930	-854
Research and development costs	→ 10	-2,140	-1,976
<i>(of which: amortization of intangible assets):</i>		<i>(-5)</i>	<i>(-4)</i>
Other operating income	→ 11	1,227	996
Other operating expenses	→ 12	-937	-981
Operating result (earn)		2,525	2,481
Financial result	→ 13	-300	-326
Profit before income tax		2,224	2,154
Income tax	→ 14	386	-521
Profit after tax		2,610	1,633
of which: attributable to Merck KGaA shareholders (net income)		2,600	1,629
of which: attributable to non-controlling interests	→ 25	10	4
Earnings per share (in €)	→ 15		
basic		5.98	3.75
diluted		5.98	3.75

EK-4
AMERİKA

Intel Corporation- Consolidated Statements of Income

Years Ended (In Millions, Except Per Share Amounts)	Dec 31, 2016	Dec 26, 2015	Dec 27, 2014
Net revenue	\$ 59,387	\$ 55,355	\$ 55,870
Cost of sales	23,196	20,676	20,261
Gross margin	36,191	34,679	35,609
Research and development	12,740	12,128	11,537
Marketing, general and administrative	8,397	7,930	8,136
Restructuring and other charges	1,886	354	295
Amortization of acquisition-related intangibles	294	265	294
Operating expenses	23,317	20,677	20,262
Operating income	12,874	14,002	15,347
Gains (losses) on equity investments, net	506	315	411
Interest and other, net	(444)	(105)	43
Income before taxes	12,936	14,212	15,801
Provision for taxes	2,620	2,792	4,097
Net income	\$ 10,316	\$ 11,420	\$ 11,704
Basic earnings per share of common stock	\$ 2.18	\$ 2.41	\$ 2.39
Diluted earnings per share of common stock	\$ 2.12	\$ 2.33	\$ 2.31
Weighted average shares of common stock outstanding:			
Basic	4,730	4,742	4,901
Diluted	4,875	4,894	5,056

ÖS
675

EK-5
AVUSTRALYA

Elixinol Global Limited-Statement of profit or loss and other comprehensive income

	Note	Consolidated 4 Sep 2017 to 31 Dec 2017 S'000
Revenue	6	2
Expenses		
Employee benefits expenses and Directors' fees		(588)
Depreciation and amortisation expense	7	(17)
Professional services (including IPO) expenses		(1,820)
Sales and marketing expenses		(12)
Administrative expenses		(266)
Other expenses		(32)
Loss before income tax benefit		(2,733)
Income tax benefit	8	22
Loss after income tax benefit for the period attributable to the owners of Elixinol Global Limited	26	(2,711)
Other comprehensive income		
<i>Items that may be reclassified subsequently to profit or loss</i>		
Foreign currency translation		-
Other comprehensive income for the period, net of tax		-
Total comprehensive loss for the period attributable to the owners of Elixinol Global Limited		(2,711)
		Cents
Basic loss per share	41	(62.16)
Diluted loss per share	41	(62.16)

Kar Tanımının Muhasebe Kuramındaki Gelişimi Ve Günümüzde Finansal Raporlardaki Sunumunun Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi

EK-6
ÇİN
BaoSteel-Consolidated Income Statement

RMB

Item	Notes	Amount for the current year	Amount for the prior year (adjusted)
I. Total operating income		185,710,288,249.25	164,117,135,498.74
Including: Operating income	(VI)52	185,458,649,583.21	163,789,548,495.24
Interest income		239,077,590.76	321,567,791.79
Fee and commission income		12,561,075.28	6,019,211.71
Less: Total operating costs		175,594,920,676.19	163,310,549,025.16
Including: Operating costs	(VI)2	161,851,374,147.20	149,258,356,248.98
Interest expenses		195,523,701.70	266,246,632.79
Fee and commission expenses		2,260,371.02	1,072,784.07
Business taxes and levies	(VI)53	523,499,119.90	466,201,435.37
Selling expenses	(VI)54	2,267,625,076.68	2,152,762,665.55
Administrative expenses	(VI)55	7,587,881,707.85	7,286,612,345.95
Financial expenses	(VI)56	2,185,972,165.16	2,392,567,246.13
Impairment losses of assets	(VI)57	980,684,386.68	1,486,729,666.32
Add: Gains from changes in fair values	(VI)58	102,811,869.70	5,557,956.88
Investment income	(VI)59	1,377,077,070.87	1,038,207,499.26
Including: Income from investments in associates and joint ventures		331,802,666.35	78,022,511.61
II. Operating profit		11,595,256,513.63	1,850,451,929.72
Add: Non-operating income	(VI)60	439,095,059.36	668,228,033.02
Including: Income from disposal of non-current assets		32,621,479.20	94,590,167.84
Less: Non-operating expenses	(VI)61	514,523,430.53	664,549,233.56
Including: Losses from disposal of non-current assets		471,537,530.23	638,690,137.29
III. Total profit		11,519,828,142.46	1,854,130,729.18
Less: Income tax expenses	(VI)62	2,314,529,704.79	1,140,060,553.87
IV. Net profit		9,205,298,437.67	714,070,175.31
Net profit attributable to owners of the Company		8,965,514,090.86	1,012,871,715.20
Profit or loss attributable to minority interests		239,784,346.81	(298,801,539.89)
V. Other comprehensive income, net of income tax attributes to owners of the company	(VI)63	440,385,968.18	1,377,822.97
(I)Items that will not be reclassified subsequently to profit or loss		-	-
(II)Items that may be reclassified subsequently to profit or loss		425,775,007.09	7,229,837.28
1. Amounts of other comprehensive income attributes to investees that are to be reclassified into profit or loss under equity method		43,303,908.41	39,724,170.18
2. Gains/losses from changes in fair value of available-for-sale financial assets		97,364,017.52	(111,809,711.00)
3. Translation differences arising on translation of financial statements denominated in foreign currencies		285,107,081.16	79,315,378.10
4. Others		-	-
Attributes to non-controlling interest		14,610,961.09	(5,852,014.31)
VI. Total comprehensive income		9,645,684,405.85	715,447,998.28

Nalan Akdoğan - Banu Sultanoğlu

Attributes to owners of the company	9.391.289.097,95	1.020.101.552,48
Attributes to minority interest	254.395.307,90	(304.653.554,20)

EK-7

TÜRKİYE

Koç Holding A.Ş.-1 OCAK - 31 ARALIK 2017 VE 2016 HESAP DÖNEMLERİNE AİT
KONSOLİDE GELİR TABLOLARI

(Tutarlar aksi belirtilmedikçe tablolarda bin Türk Lirası ("TL") olarak ifade edilmiştir.)

Notlar	2017		2016		
	(*) EUR'000	(*) USD'000	Bağımsız denetimden geçmiş 2017 Bin TL	Bağımsız denetimden geçmiş 2016 Bin TL	
Hasılat	24	23.873.489	26.941.040	98.272.831	70.432.243
Finans sektörü faaliyetleri hasılatı		144.281	162.820	593.918	499.386
Toplam hasılat	4	24.017.770	27.103.860	98.866.749	70.931.629
Satışların maliyeti	25	(19.962.360)	(22.527.362)	(82.173.057)	(58.347.522)
Finans sektörü faaliyetleri maliyeti		(101.136)	(114.131)	(416.317)	(355.169)
Toplam maliyetler		(20.063.496)	(22.641.493)	(82.589.374)	(58.702.691)
Ticari faaliyetlerden brüt kar		3.911.129	4.413.678	16.099.774	12.084.721
Finans sektörü faaliyetlerinden brüt kar		43.145	48.689	177.601	144.217
Brüt kar		3.954.274	4.462.367	16.277.375	12.228.938
Pazarlama giderleri	25	(1.299.091)	(1.466.014)	(5.347.579)	(4.360.750)
Genel yönetim giderleri	25	(784.512)	(885.315)	(3.229.364)	(2.870.186)
Araştırma ve geliştirme giderleri	25	(56.925)	(64.239)	(234.326)	(228.122)
Esas faaliyetlerden diğer gelirler	26	609.389	687.691	2.508.489	1.807.742
Esas faaliyetlerden diğer giderler	26	(544.012)	(613.913)	(2.239.369)	(1.864.258)
Özkaynak yöntemiyle değerlendirilen yatırımların kar/zararındaki paylar	7	653.825	737.836	2.691.404	2.235.378
Esas faaliyet karı	4	2.532.948	2.858.413	10.426.630	6.948.742
Yatırım faaliyetlerinden gelirler	27	36.000	40.626	148.192	89.791
Yatırım faaliyetlerinden giderler	27	(15.438)	(17.422)	(63.549)	(4.460)
Finansman gelir/(gideri) öncesi faaliyet karı		2.553.510	2.881.617	10.511.273	7.034.073
Finansman gelirleri	28	1.508.345	1.702.156	6.208.953	5.189.446
Finansman giderleri	28	(1.958.306)	(2.209.933)	(8.061.172)	(6.780.873)
Vergi öncesi kar	4	2.103.549	2.373.840	8.659.054	5.442.646
Vergi gelir/(gideri)		(185.023)	(208.797)	(761.627)	(166.260)
- Dönem vergi gideri	17	(191.629)	(216.252)	(788.821)	(311.519)
- Ertelenmiş vergi geliri	17	6.606	7.455	27.194	145.259
Net dönem karı		1.918.526	2.165.043	7.897.427	5.276.386
Net dönem karının dağılımı:					
Kontrol gücü olmayan paylar	4	726.044	819.335	2.988.687	
Ana ortaklık payları	4	1.192.482	1.345.708	4.908.740	
Pay başına kazanç (Kr)	35			1.936	

ÖS
677